

CONTRA

nr 7 1990 (nr 94 från starten) årgång 16 Pris 15:–

**Den sönderreglerade
bostadsmarknaden**

**Intervju med Václav Klaus
Låglönelandet Sverige
Fjodor Dostojevskij**

FRIHETENS RÖST
— för västerländsk demokrati —

CONTRA

oberoende borgerlig tidskrift
utges minst sex gånger årligen
ISSN 0347-6472

Copyright Stiftelsen Contra

Eltertryck endast efter överenskommelse

Ansvarig utgivare

Anders Fjällström

Adress

Box 6082, 102 32 Stockholm
Tel 08-654 95 52 (även 08-751 56 26)
Frihetens röst (telefonsvarare) 08-652 48 99

Prenumeration

Minst 85, rekommenderat 100 kronor, per år.
Inbetalas på postgiro 85 95 89-4
eller bankgiro 261-2638.
Finland: Minst 55 mark per år.
Finländskt postgiro 1125 82-9.
Norge: Minst 85 norska kronor per år.
Norskt postgiro 1 99 82 77.
Danmark: Minst 95 danska kronor per år.
Danskt postgiro 1 69 06 98.

Medarbetare

Styrelseordförande: Géza Molnár
Redigering & Layout: Anders Fjällström
Redaktion: Christer Arkelors, Anders Fjällström,
Carl G. Holm och Benny Rung
Övriga medarbetare: Tommy Hansson, Bertil
Häggman, Dietmar Kröhnert, Bertil Lindblom, Alf
Norbäck, Arne Sundström, Roger Söderqvist, Heidi
Torbergson samt Peter Hartvig, Köpenhamn, Allan
C. Brownfeld, Washington och Rune Westin,
Sydney.

Annonser

Johannes Dirfeldt 0510-225 88

Länskontakter

Blekinge: Mats Mårtensson 0455-133 36
Bohuslän: Karl Gustaf Kleen 0523-315 10
Gotland: Alf Norbäck 0498-102 06
Gävleborg: Grethe Blomgren 026-27 31 23
Göteborg: Magnus Ekelund 031-84 70 21
Halland: Jörn Åkerud, 0346-620 46
Jämtland: se Västermorland
Jönköping: David Stavenheim 036-18 68 62
Kalmar: Lennart Flink 035-801 24
Kopparberg: se Gävleborg
Kristianstad: Ole Axelsson 0451-802 65
Kronoberg: Bengt Sjöberg 0372-147 21
Malmöhus: Mats Gunnarsson 0418-229 43
Norrbotten: Elisabeth Olsson 0970-340 85
Skaraborg: Frank Wurm 0500-335 44
Stockholm: Claes Henriksson 08-761 28 36
Södermanland: Tibor Somogyi 0152-152 62
Uppsala: Hermann Schulze 018-35 81 28
Värmland: se Örebro
Västerbotten: Georg Norlin 0912-300 62
Västermorland: Herbert Forsström 060-93022
D:o: Stanley Skoglund 060-56 89 65
Västmanland: Michael Berg 021-11 30 73
Älvsborg: Evald Olsson 0531-112 65
Örebro: Karl-Edvard Hellkvist 0561-132 22
Östergötland: se Jönköping
Danmark: Lise-Lotte Hartvig 31 10 88 72
Norge: Arne Styhr 02-56 08 86
Nyländ: Roger Wessman 915-14 97 06
Österbotten: Joakim Förars 961-21 14 04

Presslagd 1990-10-15

Vänersborgs Offset AB, Vänersborg 1990

CONTRA-NYTT

Johannessens lilla konversationsmarxikon

är en är en uppslagsbok om marxism. Ämnet presenteras i bokstavsordning – alltifrån "Alias" (vi får bl a veta Lenins, Stalins och Trotskijs riktiga namn) till "Östberlin" (bildades den 16 juni 1953). Boken är fullspäckad med fakta och kuriosa. Den presenteras närmare på sidan 16.

Boken är på 132 sidor och kostar 115:–, plus porto 14:–.

Nu har Du chansen

att anmäla Dig till ett verklig hedersuppdrag, dvs om Du bor i Jämtland, Kopparberg, Värmland eller Östergötland, där vi f n saknar länskontakter. Funktionen som länskontakt är föga ansträngande, och Du bestämmer själv hur mycket tid och energi Du vill lägga ned. Hör av Dig till redaktionen så får Du veta mer!

När Du flyttar

Glöm inte att anmäla adressändring till Contra. Då kan Du vara säker på att få nästa Contra utan försening. Använd postens portofria blankett (den Du skickar till vänner och bekanta) eller meddela ändringen per telefon.

Tror Du mig bättre nu?

Carl-Anders Dexter nya LP-skiva är under produktion. Du som förhandsbeställt skivan får den så snart vi fått den från skrivpressen.

INNEHÅLL – CONTRA 7/1990

sid

- 3 **Den sönderreglerade bostadsmarknaden**
Carl G. Holm om orsakerna till bostadsbristen
- 6 **"Tredje vägen" ingen utväg**
Intervju med Tjecko-Slovakiens finansminister
- 8 **Du behöver inte vara med i facket!**
Förteckning över erkända arbetslöshetskassor
- 10 **Utvecklingen i Sovjetunionen**
Tabell över det sovjetiska imperiets sönderfall
- 11 **Gula sidorna**
Aktuella smånotiser
- 15 **Konsten att hantera en byråkrat**
Eric af Wetterstedt ger tips om hur Du hanterar myndigheter
- 16 **Johannessens lilla konversationsmarxikon**
Presentation av en anti-marxistisk uppslagsbok.
- 18 **Låglönelandet Sverige**
Anders Fjällström om lönenivån i Sverige och andra OECD-länder
- 20 **Dostojevskij förutsåg kommunismens uppgång och fall**
Tommy Hansson om den ryske författaren Fjodor Dostojevskij.
- 22 **Brev till Contra**
- 23 **Boknytt**

Den sönderreglerade bostadsmarknaden.

I Moskva har stadsfullmäktige gett kommunledningen i uppdrag att finna en modell för privatisering av alla lägenheter som ägs av staden Moskva, vilket torde vara åtminstone 2 miljoner lägenheter. Marknadsekonomi skall införas på bostadsområdet. I Stockholm är det sedan många år stopp för privatisering av lägenhetsbeståndet. Och det går inte ens för sig för privata fastighetsägare att sälja fastigheten till hyresgästerna som bostadsrätter. Stadens myndigheter förbjuder detta.

När vi säger oss diskutera problemen på bostadsmarknaden är vi kanske för generösa i problembeskrivningen. Många får

politiken", med allt vad den innebär av köer, sterila miljöer i Bergsjön, Råslätt, Skäggetorp eller Rosengård osv är det föga

naderna i stort sett är fria.

På många orter råder s k bostadsbrist, trots att den genomsnittliga bostadsytan per invånare i Sverige är högst i Europa. I Sverige finns en lägenhet per varannan invånare, den högsta siffran i världen. Det finns alltså i själva verket gott om bostäder.

Den som inte kan få tag på en lägenhet upplever naturligtvis bostadsbrist. Han eller hon är föga tröstad av att veta att det finns bostadsyta i överskott. När detta överskott inte används för att ge dem som behöver en bo-

gäster betalar bara en bråkdel av marknadspriset för en lägenhet. Det gäller särskilt stora, äldre lägenheter i centrala lägen. Det äldre par med utflyttade barn som bor i en centralt belägen femma för 2.000 kronor i månaden flyttar självklart inte ut till en trea i en avlägsen förort för 5.000 kronor i månaden.

Hyrorna ger därför idag inte de signaler som de skall ge i ett fungerande marknadssystem. Hyror skall återspegla resursförbrukningen, så att vi använder samhällets samlade resurser effektivt. Det äldre paret skall tjäna en bra slant på att flytta till en trea, då slipper staten betala subventioner för att bygga nya femmor till dagens barnfamiljer, när femmorna redan är byggda...

Effekten av hyresregleringar kan studeras vetenskapligt i USA. Där förekommer hyresreglering i en rad storstäder, efter beslut av stadsfullmäktige. Medan andra städer har en helt fri hyresmarknad.

William Tucker gjorde en studie på uppdrag av Cato Institute och jämförde städer med och utan hyresreglering. Det visade sig att 1984 hade *samtliga* städer med hyresreglering i USA mindre än 3 procent lediga lägenheter (det som kan betecknas som "bostadsbrist"), medan samtliga städer med ett enda undantag (Worcester, Massachusetts) utan hyresreglering hade minst 4 procent lediga lägenheter.

Hyresreglering leder – i USA likaväl som i Sverige – till att det efterfrågas fler och dyrare

Den genomsnittliga bostadsytan per invånare i Sverige är högst i Europa. Det finns alltså i själva verket gott om bostäder.

nämligen klara sig utan en marknad över huvud taget på bostadsområdet. Vi hamnar i regleringsträsket och de omöjliga skattereglerna. Vi hamnar i klorna på de statliga och kommunala byråkraterna.

För den lågavlönade som drabbas av den "sociala bostads-

tröst att den socialistiska politiska retoriken säger att regleringarna införts för att skydda just de svaga.

I själva verket är det enbart de svaga som drabbas av den socialistiska regleringspolitiken. De rika klarar sig undan, eftersom villa- och bostadsrättsmark-

stad, utan försvinner i det politiska regleringsträsket.

Hyresreglering

Hyresregleringen (visst, "hyresregleringen" avskaffades formellt 1968, men den lever kvar under beteckningen "bruksvärdesprissättning") gör att hyres-

bostäder än i en fri marknad. Samtidigt som utbudet minskar, det blir mindre lönsamt att bygga bostäder.

I Sverige försöker myndigheterna lösa detta av regleringar skapade problem genom att subventionera bort det och dessutom genom att skapa hela batteriet av kommunalägda företag

80.000 kronor (det exakta beloppet beror på kommunalskattens höjd) och nästa år, efter skattereformen, 49.500 kronor – oavsett kommunalskattens storlek.

En skatt i den storleksordningen kanske kan förefalla skälig vid en ytlig granskning. Men en djupare titt på problemet visar att skatten leder till misshushåll-

mation som är varje marknadspris' uppgift att förmedla – bo i mindre och billigare lägenheter och istället kanske köpa större och finare bilar, bättre kläder, gå mer på bio osv.

Det finns idag i de flesta större städer en bra mätare på var marknadspriserna på lägenheter ligger, i form av bostadsrätts-

Det finns kanske t o m en tendens till genomsnittligt högre hyror i de nybyggda förorterna, bara för att lägenheterna där är nybyggda. Det politiska systemet försöker sy in marknaden i en tvångströja. Det går inte, det kan vi om inte annat lära oss av utvecklingen i Östeuropa.

Svart marknad

Resultatet blir en svart marknad och "skuggpriser" på hyresrätter. Det värde som ligger i fastigheten skulle ju rätteligen tillhöra fastighetsägaren, men nu överförs det till hyresgästen, som tilldelats lägenheten på helt godtyckliga grunder. Kanske genom att en bekant var förmedlare på bostadsförmedlingen.

Det dolda värde som på detta sätt ligger i hyreslägenheter sker det en svår misshushållning med. Varken hyresgästen eller fastighetsägaren kan ju belåna det svarta värdet av en lägenhet. Och om hyresgästen vill få ut värdet är det en kriminell handling, som kan bestraffas.

Om hyresgästen köper en villa eller bostadsrätt och begär nedsättning av priset går det dock för sig. Då kan plötsligt de svarta pengarna tvättas vita på ett sätt som accepteras också av domstolarna (enligt en färsk dom i Svea hovrätt).

Ett annat sätt att göra svarta pengar vita är att omvandla hyreslägenheter till bostadsrätter. Med rådande regleringar och priser skulle det vara en strålande affär för både fastighetsägare och hyresgäster. Men myndigheterna sätter krokben genom att i stor utsträckning förbjuda sådana omvandlingar. Och myndigheternas försök att driva ned priserna på hyresfastigheter medför samtidigt extra förmåner för den som lyckats bilda bostadsrätt tidigare.

Ett typiskt hus på någon av Stockholms malmar med 20 lägenheter taxeras till mellan 2 och 3 miljoner kronor. Samma hus kan säljas för 15 miljoner kro-

Det går inte att bygga bort bostadsbristen. Ett effektivare utnyttjande av bostadsbeståndet är det bästa sättet att komma till rätta med detta problem.

som rycker in och bygger när det inte längre är lönsamt för privata fastighetsägare.

Flyttskatten

"Flyttskatten" skapar samma inlåsning på bostadsrättsmarknaden som hyresregleringen gör på hyresmarknaden. Om det äldre paret bor i en bostadsrätt istället för en hyresrätt skulle de – i motsats till hyresrättsfallet – faktiskt tjäna på att flytta till en mindre lägenhet. Men det är bara i teorin, före skatt. Staten ser genom utformningen av beskattningen till att så inte blir fallet i praktiken, dvs efter skatt.

Om lägenheten köptes för tio år sedan för 50.000 kronor och idag kan säljas för 550.000 kronor uppstår en beskattningsbar vinst på 500.000 kronor. Skatten på den vinsten blir i år drygt

ning med kapitalet.

Om vårt par vill köpa en exakt likadan lägenhet (exempelvis på bottenvåningen i samma hus, eftersom de inte längre orkar gå i trapporna) har de inte råd. Av priset på 550.000 kronor återstår efter skatt bara 470.000 kronor (nästa år 500.500 kronor) och det räcker inte ens till att köpa tillbaka den egna lägenheten.

Också flyttskatten leder till att vi utnyttjar landets samlade bostadskapital ineffektivt.

För låga hyror

Konstgjort låga hyror (återigen främst i äldre lägenheter i stadernas centrala delar) medför att vi bor i alltför stora och fina lägenheter. Vi skulle – om priserna på bostadsmarknaden förmedlade den knapphetsinfor-

marknaden. I Stockholms innerstad kostar en trea cirka 10.000 kronor i månaden (månadsavgift och ränta på insatsen).

När det talas om hyror på 9.000 kronor i månaden för en nybyggd trea i Södra Stationsområdet så är det därför inget märkvärdigt i det. Det är faktiskt vad marknaden är beredd att betala (åtminstone om den boende får den frihet som en bostadsrätt innebär). Men samtidigt är det självklart att marknaden inte är beredd att betala mer än några tusen för motsvarande lägenhet i en avlägsen förort.

Den här skillnaden i marknadens värdering av olika bostadsområden har politikerna inte alls förstått sig på. På den politiskt kontrollerade hyresmarknaden försöker man hålla hyrorna på samma nivå oavsett läge.

nor om det delas upp på bostadsrätter för 750.000 kronor styck... Underlaget för beskattning skulle öka drastiskt om myndigheterna började räkna med realistiska priser vid taxeringen, och inte konstlat låga priser som behövs för att hyrorna skall hållas ned.

Veckans Affärer uppskattar att hyrorna behöver höjas med i genomsnitt 90 procent för att vi skall få en någorlunda fungerande bostadsmarknad. Men då är det fråga om höjningar på flera hundra procent i storstädernas innerstäder och med några tiotals procent i mindre attraktiva områden.

Bostadsbrist går inte att bygga bort

Ökat bostadsbyggande påverkar inte bostadsförsörjningen nämnvärt – på kort sikt. Av det enkla skälet att flertalet av våra bostäder skall kunna användas i inemot hundra år.

Under senare år har nybyggandet motsvarat mindre än en procent av lägenhetsbeståndet och även under toppåren under det s k miljonprogrammet på 1960- och 1970-talen översteg aldrig nybyggnationen 3 procent av bostadsbeståndet.

Ett effektivare utnyttjande av det existerande bostadsbeståndet kommer av detta enkla skäl att vara en betydligt mer effektiv åtgärd för att komma till rätta med bostadsbristen än ett aldrig så stort nybyggnadsprogram.

Subventioner utan gräns

Statens subventioner av bostadsmarknaden kostar enorma belopp. Samtidigt som kommunerna har byggt upp ännu mer enorma dolda reserver i form av kommunala fastighetsbolag som inte sköts särskilt effektivt.

Veckans Affärer har uppskattat värdet av de de s k allmännyttiga bostadsföretagens fastigheter till 350 miljarder kro-

nor och eftersom de är belånade till 125 miljarder finns en dold kommunal förmögenhet på inte mindre än 225 miljarder kronor. Den här förmögenheten vanvårdas dock på ett för den offentliga sektorn typiskt sätt.

Riksdagsman Hugo Hegeland berättar i nr 1 1990 av tidningen *Företagsekonomi* hur han vandrat omkring i Göteborgs betongförorter: Biskopsgården, Tynnered och Bergsjön. Och hur han slagits av det bland de förfallna husen (som knappast något är mer än 20 år gammalt) finns enstaka välvårdade fastigheter, som vid en närmare granskning visar sig vara privatägda.

Kommunerna har tjänat ihop det dolda bostadskapitalet på orimligt generösa statliga subventioner. Staten garanterar nämligen att räntan på lån till nybyggda privatägda flerfamiljshus skall vara 2,45 procent första året. För varje år höjs sedan den garanterade räntesatsen med 0,25 procentenheter (utom en del år när staten bestämmer sig för en extrahöjning). Med den normala höjningstakten tar det drygt 40 år innan räntan är uppe i dagens marknadsränta på ungefär 14 procent.

Räntesubventioner betalas också till byggande av bostadsrätter och villor. Men där är reglerna inte lika generösa. Villoräntan är t ex 4,9 procent och höjningstakten 0,5 procentenheter per år. Redan efter arton år är det dags för småhusägaren att gå över till privat finansiering...

När det gäller subventionerade räntor till bostadsrätter och villor blir effekten på kostnadsidan marginell, eftersom värdet av subventionen "kapitaliseras" av den förste ägaren. Dvs den som fått det subventionerade lånet tar betalt för fulla värdet av mellanskillnaden till ett kommersiellt lån från näste köpare av lägenheten eller villan.

Många har gjort sig en bra slant på detta, och köerna för att bygga med statliga subventioner har tidvis varit långa – men

andel av fastighetsbeståndet har varit hyreslägenheter. Det har faktiskt skett en ganska betydande förändring på det här områ-

Konstgjort låga hyror i äldre, men central belägna hyresfastigheter, resulterar i en svart marknad på hyresrätter.

de byråkratiska hindren har också varit krångliga. Räntebidragen är en jättepost i statens budget, 17,7 miljarder kronor 1989. Därtill kommer andra subventionsprogram, som kostar stat och kommun ungefär 36 miljarder kronor per år.

Det förtjänar också att noteras att räntebidragen är utformade så att de främst betalas ut i storstäderna där byggkostnaderna och priserna är höga och därmed lånen stora.

Räntebidragen innebär enligt fil dr Kurt Wickman vid Statens institut för byggforskning en omfördelning av ungefär en miljard kronor per år från "landsorten" till storstäderna. Något som staten sedan söker kompensera genom regionalpolitiskt stöd...

Fler ägare behövs

Sverige har länge varit unikt i Europa genom att en så stor

det under de senaste tio åren. Idag är 60 procent av lägenhetsbeståndet ägt av den boende, medan denna siffra så sent som 1960 låg på 45 procent.

Men 60 procent ägarbostäder är inte tillräckligt för att befria de mindre bemedlade från de problem som den reglerade marknaden skapar. Margaret Thatcher har i denna, som i så många andra frågor, tagit ett radikalt grepp på problematiken.

De s k council houses, en motsvarighet till de "allmännyttiga" bostadsföretagen i Sverige, har omvandlats till ägarlägenheter. I ett drag har Storbritannien fått flera miljoner nya bostadsägare och på det sättet blivit av med en rad av de problem som landet tidigare haft.

Och nu är som sagt Moskva på gång att följa efter föredömet från Mrs Thatcher. Är det för djärvt att hoppas på något litet experiment också i Sverige? □

"Tredje Vägen" är ingen utväg!

Václav Klaus är en 49-årig ekonom som ofta kallas Tjecko-Slovaekiens Milton Friedman. Han är nu finansminister i den Tjecko-Slovakiska regeringen. I den här amerikanska intervjun gör Vaclav Klaus framförallt upp med den Tredje Vägens ekonomiska politik, och förklarar varför den inte är en framkomlig väg för de framväxande marknadsekonomierna i Centraleuropa.

Vad är det viktigaste Du vill säga om den nya Tjecko-Slovakien?

– Vi vill ha marknadsekonomi, och det utan några preciserande adjektiv. Alla kompromisser rörande detta kommer bara att försvåra de problem vi har. Att välja den så kallade Tredje Vägen är dumt. Vi genomförde vårt experiment med den under 1960-talet när vi sökte socialism med mänskligt ansikte. Det fungerade inte och vi måste vara tydliga när vi förklarar att vi inte strävar efter en effektivare version av ett system som har misslyckats. Marknaden är odelbar. Den kan aldrig användas som ett redskap av centralplanerare.

Du fick i USA frågan om vilken typ av ekonomiskt system ni planerade för Tjecko-Slovakien?

– Ja, jag förklarade då för den som ställde frågan att han inte förstod vad marknadsekonomin handlar om. Jag använder ofta ett citat av Friedrich von Hayek att världen styrs av mänskliga handlingar, inte mänskliga avsikter. Att tala om planering av ett ekonomiskt system är att tala med det förflutna. Jag upptäcker ibland att jag måste lära västerlänningar vad marknadsekonomi verkligen betyder. De inser inte alltid att de själva skulle behöva en marknadsrevolution i sina egna hemländer. Man kan inte förutspå resultatet av en marknadsprocess, man kan bara se till att öppna utrymmet för konkurrenternas utmaning. Vad vi vill bygga upp är grundreglerna för en marknadsekonomi, vi kan inte planera resultatet.

Hur skall övergången till marknadsekonomi genomföras?

– Det är nyckelfrågan. Det är den som gör reformprocessen till en konst, inte en vetenskap. Vi måste utforma en reformpro-

Václav Klaus vill gå snabbt fram med privatiseringen av Tjecko-Slovaekiens industri.

cess som visar vilka åtgärder som skall vidtas i vilken ordning.

Ordningen mellan reformstegen är en viktig debattfråga, medan det däremot inte är så intressant att diskutera riktningen och hastigheten på reformerna. Jag fruktar att våra grannländer – Ungern och Polen –

hamnar i reformfällan, där delreformer kan visa sig vara sämre än inga reformer alls.

Men Du har också skjutit upp avskaffandet av subventioner – t ex hyressubventioner – till efter valet i juni 1990. Är inte det att falla i reformfällan?

– Min budget från mars 1990 var mycket hård. Den skar ned alla subventioner med minst 15 procent. Den provisoriska regeringen insåg att det behövdes någon form av folkligt mandat för att vidta åtgärder som kraftigt påverkade allmänhetens levnadsomkostnader. Kom ihåg att ingen hade valt den provisoriska regeringen. Det var en regering som bildades för att fylla ett vakuum.

Du och president Vaclav Havel har bett president Bush att avskaffa handelshindren och underlätta för investeringar i Tjecko-Slovakien, men ni begärde inte ekonomisk hjälp. Varför är ni det enda landet i Östeuropa som avstått från att be om hjälp?

– Vi ansöker om anslutning till Internationella Valutafonden (IMF). Det är vissa problem förknippade med fondens recept för utvecklingsländer. Men det är viktigt för oss att ha det erkännande som ett medlemskap i fonden innebär. Vad klas-

sisk utlandshjälp beträffar så är det det sista vi är intresserade av. Jag vet vad sådan hjälp har betytt för andra länder. För oss skulle den betyda inflation och en återhållsam ekonomisk politik. Den skulle göra det möjligt för oss att skjuta på nödvändiga ekonomiska reformer, vi skulle riskera att

hamna i reformfällan.

Din kollega i den provisoriska regeringen, Valtr Komarek, förklarade att "om marknadsekonomin infördes omedelbart skulle det medföra stora problem för Tjecko-Slovakien". Han menade att åtminstone en tredjedel av landets produktionskapacitet skulle försvinna. Det låter som om ni inte alls är överens om hur mycket marknadsekonomi ni skall ha.

– Reformerna i riktning mot marknadsekonomi modifieras ibland av maktresonemang. Jag delar med mina kollegor en övergripande uppfattning om vad som bör göras, även om det finns frågor där jag vill gå snabbare fram. Vi är överens om vad som skall göras, men det är ett problem att sälja in detta till allmänheten.

Privatisering av de statliga företagen står ännu inte på dagordningen. Vi kan inte göra det genast; mina regeringskollegor skulle inte säga ja. Men vi måste genast likställa alla olika ägandeformer och låta de privata företagen konkurrera med de statliga.

Är Du nöjd med den hittillsvarande reformtakten?

– Jag tycker att vi har kommit en god bit på väg ganska snabbt. Vi har skapat ett verk för att tillfälligt förvalta den statliga egendomen, som skall börja sälja ut det som går. Vi har också gjort det möjligt för de statliga företagen att sälja aktier till de anställda och vi tillåter nu medborgarna att starta företag utan några begränsningar vad gäller antalet anställda eller omsättningen. En aktiebolagslag är på gång och den kommer att tillåta hundraprocentigt utländskt ägande av tjecko-slovakiska aktiebolag.

Kommer tjeckerna och slovakerna att välkomna eller motsätta sig utländska investeringar?

– Jag lämnade häromdagen en lång intervju till en fackföreningstidning, som berörde den frågan. De frågade om jag skulle tillåta att en förlustbringande gammal fabrik i Slovakien såldes till utlänningar. Jag skrattade och frågade om de förstod vad de sa. En gammal nedsliten fabrik som

gick med förlust och utlänningar som ville köpa den? Vi skulle skatta oss lyckliga om vi hittade någon dumskalle i Väst som ville köpa den och göra den lönsam. Alla skulle tjäna på det, utom möjligen västerlänningen. De fick lov att hålla med mig.

Får Du många förfrågningar från västerländska investerare?

– Vi översvämmas av hundratals och åter hundratals förfrågningar och uppslag. Problemet är att vi ännu inte har några regler fastställda. Vi måste få tid att fastställa regler, så att egendom inte säljs av kom-

Klaus Gledes åt Pragvåren 1968, men var kritisk till den Tredje Vägens ekonomiska politik som Dubcek förespråkade.

munistiska direktörer till oskäligt låga priser. De får ofta svarta pengar för att sälja till underpris till den förste som hör av sig. Sådant bygger inte upp stödet för marknadsekonomin.

Västerlänningar missuppfattar en hel del i Tjecko-Slovakien, vad?

– För det första hade vi missuppfattningen att tjeckerna och slovakerna var nöjda med kommunismen och inte skulle resa sig mot kommunismen på samma sätt som polackerna och östtyskarna. Vad som inte var känt var den revolution i det tysta som genomfördes månaderna innan november 1989. Civil olydnad, byråkrater som struntade i order, soldater som beslöt sig för att inte skjuta demonstranter – kommunisterna hade förlorat kontrollen redan innan november. Nytankandet vann mark. Den västerländska pressen koncentrerade sig på polisens brutalitet, en fråga som var nog

så viktig, men missade ändringarna underifrån. Sådana som jag som stred mot partiets ekonomiska hövdingar och de dissidenter som arresterades strävade efter samma mål på olika sätt.

Får Du dåliga råd från ekonomer i Väst?

– En del, men bara på grund av att de missförstår den tjecko-slovakiska ekonomin. De tror att vi hade en klassisk centralplanerad ekonomi och att vi därför borde decentralisera beslutsfattandet inom statsapparaten. Men en centralplanerad ekonomi innebär en stark central planeringsapparat och svaga företagschefer i de statliga företagen. Det var möjligen så det hela började när kommunisterna tog makten 1948. Men nu har vi jättelika och starka statliga monopol och svaga centralplanerare. De här ekonomiska jättarna var nästan helt oberoende. Problemet är inte att ge dem mer makt, utan att slå sönder dem. Vår filosofi kan sammanfattas med ordet *avmonopolisering*. Det betyder att vi skall driva en stram finans- och penningpolitik, som slår mot monopolerna och drar ner på deras subventioner. På mikronivå skall vi tillåta både inhemska och utländska företag att konkurrera med dem.

Du och jag träffades första gången på en konferens om konkurrens i augusti 1989. Konferensen var i North Carolina och ordnades av Liberty Fund. Hur fick Du tillstånd att delta?

– Jag hade träffat Albert Zlabinger (chefen för Carl Menger-institutet i Wien) vid en konferens i Budapest tidigt 1989. Han blev mycket begejstrad att träffa någon från Östblocket som kände till Hayek och /Hayeks lärare/ Ludwig von Mises. Han gav mig en förteckning över Liberty Funds konferenser och frågade om jag kunde delta. Jag förklarade att den om konkurrens nog skulle kunna godkännas av mina överordnade.

Hur blev Du första gången intresserad av klassisk liberalism?

– Jag var 25 år gammal och arbetade med min doktorsavhandling när jag fick tillstånd att studera ett halvår i Neapel i Italien. Jag läste västerländska läroböcker och mer allmänna arbeten av sådana som Hayek. När jag återvände till Tjecko-Slovakien hade jag med mig en allmän förståelse för marknadsekonomin principer. 1968 gladdes jag åt Dubceks och Pragvårens politiska liberalism, men jag var mycket kritisk mot den

Tredje Vägens ekonomiska politik de företrädde.

Jag arbetade vid Ekonomiministeriets avdelning för kritisk analys av icke-marxistisk ekonomisk teori. Jag fick betalt för att läsa västerländsk ekonomilitteratur. Regeringen betalade på sitt sätt för att jag skulle få bedriva undergrävande verksamhet.

Våren 1969 tillbringade jag vid Cornell University i New York. Invasionen 1968 hade redan ägt rum, men det tog flera månader innan den nya regimen lyckades slå ner mot de oliktankande.

Höll Du tyst och hoppades komma undan bestraffning?

– Nej, jag kommer mycket väl ihåg det nöje det var att skriva artiklar i den första tjecko-slovakiska uppslagsboken i ekonomi 1969 och 1970. Jag skrev en artikel som avvisade John Kenneth Galbraith som en social kritiker, snarare än en seriös ekonom. Det fick jag kritik för. Jag skrev också en artikel om ekonomisk liberalism och uppskattade att få göra den artikeln till ett dramatiskt angrepp mot regeringens roll i ekonomin.

Till slut hittade de mig. 1970 avslöjades jag som den ledande kontrarevolutionären i ministeriet och jag fick sparken. De betonade vid förhören särskilt att jag var den värste vid hela ministeriet.

Vad gjorde Du sedan?

– Jag arbetade med enkla arbetsuppgifter på den statliga banken. Så småningom ändrades klimatet och under 1980-talet blev jag inofficiell rådgivare åt bankens styrelseordförande.

Hur lärde Du känna Vaclav Havel?

– Vi var båda med i redaktionskommittén för en tidskrift som hette *Face* 1968 och 1969. Han var en ung författare och jag var brett kulturellt intresserad. Vi kom överens om det mesta och blev vänner.

Vilken var Din roll i revolutionen i november förra året?

– Revolutionen började den 17 november när polisen slog demonstranterna på Wenceslas-platsen. Det stärkte nationen. Jag var i Österrike den dagen och hade hållit föreläsningar som angrep regeringens ekonomiska politik. Redan då var regeringen oförmögen att kontrollera sina kritiker. Jag kom tillbaka till Prags järnvägsstation vid elvatiden på kvällen, helt ovetande om vad polisen gjort. När jag kom hem möttes jag av min tjuugoårige son Vaclav Jr, som kom från andra hållet. Han var ett av offren under kvällen och hade med nöd och näppe kommit undan. Han var vit av skräck.

Vi talades vid redan utanför huset. "Jag såg Dig på österrikisk TV", sa han. "Du gör Dig bra som litterär playboy, en som säger vad som behöver ändras. Men vi studenter

fick stryk på torget ikväll. Vi barn gjorde vårt jobb, och nu är det föräldrarnas sak att göra något." Händelserna på torget gjorde naturligtvis djupt intryck på mig och många andra föräldrar. Två dagar senare bildades Medborgarforum, den organisation som störtade kommunistregimen.

Var Du aktiv där från början?

– Ja. Jag arbetade tillsammans med Havel 20 timmar om dagen. Jag talade vid de stora mötena. Jag satt i Medborgarforums strategiskott.

Du gav råd om ekonomi?

– Nej. Om politik. Jag hjälpte också till att skriva Medborgarforums femsidiga principprogram. Det var det första uttrycket för vad den nya regeringen ville göra.

Hur blev Du finansminister?

– Jag ville hellre bli Riksbankschef, men man sa till mig att ingen annan kunde bli finansminister. Det råder stor brist på mänskligt kapital i Tjecko-Slovakien. I den provisoriska regeringen fick jag lov att vara både finansminister och chefsekonom vid finansdepartementet. Det var en omöjlig situation.

Intervju: John H. Fund

Tidigare publicerad i Reason magazine, juni-numret 1990, 2716 Ocean Park Blvd, Suite 1062, Santa Monica, CA 90405, USA

Av Carl G. Holm

Ordna själv arbetslöshetsförsäkringen!

Du behöver inte gå med i facket!

Det finns fyrtiotvå "försäkringsbolag" som betalar igen mer än tio gånger så mycket som försäkrings-tagarna betalar in i premier. Det är den arbetslöshetsförsäkring som de erkända arbetslöshetskassorna erbjuder, där staten (inklusive de oförsäkrade) betalar största delen av kostnaderna. **Contra berättar mer hur Du kan tjäna på saken.**

Att vara arbetslöshetsförsäkrad är en bra affär för genomsnittssvensken. De som är försäkrade står nämligen själva bara för mellan 5 och 10 procent av kostnaderna för arbetslöshetsersättningen. Resten betalas av

staten. Dvs även de som inte är försäkrade är med och betalar.

"Försäkringsbolagen" som svarar för arbetslöshetsförsäkringen kallas *erkända arbetslöshetskassor*. Nästan alla erkända arbetslöshetskassor är kopplade

till en fackförening – några få är istället kopplade till en företagarförening. Det finns inte en enda arbetslöshetskassa som står helt självständig.

Men enligt lag måste alla arbetslöshetskassor vara öppna för dem som ansöker om medlemskap, oavsett om den medlemssökande är med i facket eller ej. Den enda begränsning som kassorna får ha är att de riktar sig till en viss yrkeskategori, t ex målare, sjöfolk eller industritjänstemän. Men alla

som svarar mot kassans yrkesbeskrivning har rätt att bli medlemmar.

Facket använder ofta arbetslöshetsförsäkringen som medlemsvärningsargument. Men det är ett falskt argument. Visserligen blir alla som går med i facket automatiskt med i en arbetslöshetskassa. Men det går precis lika bra att gå med direkt i kassan. Vilket bara kostar en bråkdel av fackföreningsavgiften. En del fackföreningar (och arbetslöshetskassor) försöker

dock göra det så svårt som möjligt att bli med i kassan, utan att först gå med i facket. Sådana knep skall dock stävjas av Arbetsmarknadsstyrelsen, AMS, dit alla kan vända sig med klagomål mot de kassor som inte sköter sina åligganden. När Du kontaktar en arbetslöshetskassa är det viktigt att veta att Du inte behöver gå med i facket för att bli medlem. Säger kassan något annat är det bara att framhärda. Eller i slutänden skicka AMS på dem.

Det kan förtjäna att påpekas att några kassor har för ovana att inte skicka ut räkningar till dem som inte är med i facket, de får då själva hålla reda på när och vad de skall betala. De allra flesta kassorna sköter sig dock här som vilket försäkringsbolag som helst. Det är bara att vänta på premieavin.

Premierna (medlemsavgiften) varierar med risken för arbetslöshet i respektive bransch. Men medlemmarna betalar som sagt bara en bråkdel av den verkliga kostnaden. Billigast är statsanställdas erkända arbetslöshetskassa med en årsavgift på 120 kronor, dyrast är Sveriges fiskares erkända arbetslöshetskassa (ersättning utgår under stormdagar, då Du inte kunnat dra till havs...) med en avgift på 480 kronor.

Du kan ibland välja mellan flera arbetslöshetskassor som täcker Ditt område. Eftersom ersättningen i stort sett är densamma hos alla kassor (högst 300 dagar om högst 450 kronor, för personer över 55 år dock högst 450 dagar om högst 450 kronor) finns det ingen anledning välja annat än den billigaste kassan när Du har flera alternativ öppna.

För att hjälpa Dig att hitta rätt – ingen kassa gör reklam för sig utom via facket – får Du här en komplett förteckning av Contra. Angiven telefon går ibland till fackförbundets kansli, begär då i växeln att få tala med arbetslöshetskassan. □

Sveriges fiskares erkända arbetslöshetskassa har den högsta årsavgiften på 480 kronor.

Erkänd arbetslöshetskassa	Adress	Telefon	
Akademikernas	Box 3536, 103 69 Stockholm	08-14 43 00	
Apotekstjänstemännens	Västmannag. 66, Str. 113 25 Stockholm	08-34 09 75	
Arbetsledarnas	Box 12069, 102 22 Stockholm	08-652 01 20	
Banktjänstemännens	Box 7375, 103 91 Stockholm	08-614 03 00	
Beklädnadsarbetarnas	Box 1129, 111 81 Stockholm	08-24 71 50	
Bleck- och plåtslagarnas	Box 19015, 104 32 Stockholm	08-34 09 45	
Byggnadsarbetarnas	Box 19013, 104 32 Stockholm	08-728 48 00	
Elektrikernas	Box 1123, 111 81 Stockholm	08-24 02 10	
Fabriksarbetarnas	Box 1114, 111 81 Stockholm	08-786 85 00	
Fastighetsanställdas	Box 70446, 107 25 Stockholm	08-14 40 60	
Försäkringsanställdas	Box 1119, 111 81 Stockholm	08-23 76 20	
Försäkringstjänstemännens	Box 45166, 104 30 Stockholm	08-24 74 50	
Grafiska arbetarnas	Box 1101, 111 81 Stockholm	08-24 89 80	
Gruvindustriarbetarnas	Box 83, 772 01 Grängesberg	0240-214 75	
Hamnarbetarnas*	Nygatan 11, 891 00 Örnsköldsvik	0660-135 70	
Handelsanställdas	Box 5074, 200 71 Malmö	040-24 77 00	
Handelsrepresentanternas	Box 5473, 114 84 Stockholm	08-665 31 35	
Handelstjänstemännens	Box 30102, 104 25 Stockholm	08-737 80 00	
Hotell-, kafé- o restauranganställdas	Box 1143, 111 81 Stockholm	08-24 16 20	
Industritjänstemännens	105 32 Stockholm	08-789 70 00	
Journalisternas	Vasagatan 50, 111 20 Stockholm	08-613 75 00	
Kommunalarbetarnas	Box 19039, 104 32 Stockholm	08-728 28 00	
Kommunaltjänstemännens	Box 7825, 103 97 Stockholm	08-789 63 00	
Köpmännens	105 61 Stockholm	08-791 54 80	
Lantarbetarnas	Box 1104, 111 81 Stockholm	08-24 08 20	
Livsmedelsarbetarnas	Box 1156, 111 81 Stockholm	08-24 56 40	
Metallindustriarbetarnas	105 52 Stockholm	08-786 80 00	
Musikernas m fl	Box 43, 101 20 Stockholm	08-24 78 60	
Målarnas	Box 1113, 111 81 Stockholm	08-23 25 80	
Pappersindustriarbetarnas	Box 1127, 111 81 Stockholm	08-796 61 00	
Petroleumhandlarnas	Kungsgatan 19, 111 43 Stockholm	08-14 46 95	
Sjöfolkets	Box 31176, 400 32 Göteborg	031-42 94 20	
Skogsarbetarnas	Box 903, 801 32 Gävle	026-111 52 75	
Skogs- och lantbrukstjänstemännens	Box 58, 172 22 Sundbyberg	08-28 26 10	
Småföretagarnas	Rökerigatan 5, 121 89 Johanneshov	08-39 00 20	
Statsanställdas	Box 1105, 111 81 Stockholm	08-791 41 00	
Statstjänstemännens	Box 5100, 102 43 Stockholm	08-782 91 00	
Sveriges arbetare†	Sveavägen 98, 3tr, 113 50 Stockholm	08-34 36 43	
Sveriges fiskares	Box 4010, 400 40 Göteborg	031-42 70 80	
Sveriges teateranställdas	Hantverkargatan 4, 112 21 Stockholm	08-785 03 30	
Transportarbetarnas	Box 158, 101 22 Stockholm	08-723 77 00	
Träindustriarbetarnas	Box 1152, 111 81 Stockholm	08-24 08 40	

*Drivs av det kommunistkontrollerade Hamnarbetarförbundet. Flertalet hamnarbetare är med i transportarbetarnas kassa.

†Drivs av syndikalistiska Sveriges Arbetares Centralorganisation.

Utvecklingen i Östeuropa

I Contra nr 2 1990 presenterade vi en tabellsammanställning över situationen i de östeuropeiska länderna. I vilka länder fanns en kommunistisk president? Var fanns en icke-kommunistisk premiärminister? Var fria val inplanerade?

Sedan dess har både det ena och andra inträffat. Ett antal fria val har genomförts. Ytterligare kommunistiska potentater har fallit. Och inte minst viktigt är att en av de stater vi presenterade i vår tabell har försvunnit. Östtyskland, som först under de sista månaderna av sin drygt fyrtioåriga existens gjorde skäl för namnet "DDR" – Tyska Demokratiska Republiken. Den här artikeln är för första gången termen DDR förekommer i Contra. Vi har i motsats till många andra tidningar i Sverige inte ned-

låtit oss till att missbruka ordet demokrati på samma sätt som östtyskarna gjorde. Utom i något enstaka fall av ordagranna citat från personer som inte vetat bättre.

För en annan av staterna – Jugoslavien – är läget idag så splittrat att verkligheten inte låter sig beskrivas i en tabell. Centralmakten i Belgrad har allt mindre kontroll över situationen. I både Kroatien och Slovenien har fria val hållits – med borgerliga regeringar som följd. Men dessa regeringars handlingsfrihet begränsas av de federala myndigheterna.

I provinsen Kosovo (en del av Serbien enligt den officiella jugoslaviska synen på saken) har de albanska representanterna i provinsparlamentet deklarerat provinsens suveränitet. Men serberna (i minoritet i

Kosovo, men i majoritet i Serbien inklusive Kosovo) har upplöst provinsparlamentet...

Sedan i våras när vår tabell visade situationen i Polen, Ungern, Östtyskland, Tjecko-Slovakien, Bulgarien, Rumänien och Jugoslavien har utvecklingen gått vidare i rask takt också inom Sovjetunionen. Vi skall därför på nytt försöka oss på en tabell. Denna gång för åtta av de femton Sovjet-republikerna. Eller kanske för de fem Sovjetrepublikerna.

Vi ser fram emot att i ett kommande nummer få tillfälle att komplettera med uppgifter om Kuba, Kina, Albanien, Kambodja, Vietnam, Laos och andra länder som ännu inte påbörjat vandringen mot frihet och demokrati. □

	Självständighetsförklaring	Medborgarskap	Ekonomisk politik	Militär politik	Utrikespolitik	Det lokala språket
Azerbaidjan	Suveränitet utropad 1989-09-23	Eget, men dubbelt azeriskt-sovjetiskt accepteras	Republiken vill ta över från Unionen	Ingen egen	Har hittills träffat gränsavtal med Turkiet	Officiellt
Estland	Självständighet utropad 1990-03-30	Eget	Finns planer på egen valuta	Tillåter alternativ till sovjetisk militärtjänst. Få ester rycker in.	Planerad	Officiellt
Lettland	Självständighet utropad 1990-05-04	Eget	I teorin	Samma som i Estland	Planerad	Officiellt
Litauen	Självständighet utropad 1990-03-11.	Eget	Enligt marsdeklarationen inget sovjetiskt inflytande	Litauisk milisstyrka	Egen	Officiellt
Moldavien	Suveränitet utropad 1990-06-24	Eget	Moldavisk kontroll	Ingen	Har erkänt Litauens självständighet	Officiellt, i kyrillisk (ryska) text krävs att "Moldova" skrivs med latinska bokstäver
Ryssland	Suveränitet utropad 1990-06-12	Inget eget	Ryskt företräde framför det sovjetiska	Ingen	Förhandlar med Litauen	Officiellt sedan länge
Ukraina	Suveränitet utropad 1990-07-16	Eget, men sovjetiskt accepteras	Ukrainsk kontroll	Planer på egen armé	Egen plats i FN sedan länge	Ukrainska ännu inte officiellt

Ytterligare Sovjetrepubliker har förklarat sig suveräna, liksom för övrigt en del autonoma republiker (delar av Sovjetrepubliker) och autonoma områden (delar av autonoma republiker).

SVERIGE-NYTT

Contras notisavdelning har sammanställt av Carl G. Holm. Den innehåller sammanfattningar och kommentarer till händelser i världen. De källor som refereras är inte direkt citerade, utan texten är sammanfattningar av originalkällan, försåvitt inte annat markerats med citationstecken.

Datalagen

är en av många lagar som kan användas för att trakassera den som myndigheterna vill komma åt. En person som i pressen ofta beskrivits som "hatisk mot myndigheterna" är Lars, den s k "bombmannen", som är dömd till livstids fängelse. Det finns åtskilliga tveksamheter i processen och framförallt bevisningen mot Lars.

Advokat Pelle Svensson har ägnat över 50 sidor av sin bok *Rätten på Din sida?* åt tveksamheterna i fallet. Vi har också uppmärksammat Lars i *Contra* i en intervju gjord bakom murarna i Norrköpingsfängelset (*Contra* nr 5 1989). Lars har nu beviljats resning av Högsta domstolen på grund av oegentligheter i processen. Men den resningen kom först sedan riksdagen fattat beslut om att ändra på rättegångsbalken. I första omgången kom nämligen Högsta domstolen fram till att rättegången mot Lars visserligen inte skett efter rättegångsbalkens bestämmelser (åklagaren Sigurd Dencker hade gått i säng med Lars' sambo). Men med tre röster mot två fastställde HD att Lars i sin resningsansökan inte lyckats bevisa att domen skulle ha blivit annorlunda om rättegången hade genomförts enligt rättegångsbalkens regler. Lars bedrev en intensiv kampanj för att ändra på lagen från sin cell. Och lagen ändrades. Nu behöver man inte i förväg bevisa att rätten skulle ha dömt annorlunda. Nu går det att få den saken prövad i verkliga livet. Lars har fått en ny rättegång.

Allt detta stod klart redan i november 1988. Men det är först i september 1990 som den nya rättegången har kommit fram till en förberedelse. Under mellantiden har åklagarmyndigheten gått till attack mot Lars' framgångsrika krypskytte mot myndigheten. Sannolikt för att skjuta upp den för åklagarväsendet säkert ganska pinsamma nya rättegången.

I sin kamp för rättelse använde sig Lars av en persondator av enklaste slag. I den

lade han in adresser till alla riksdagsmän, för att kunna skriva brev med sina synpunkter om en lagändring (brevet var som vi sett framgångsrika, trots det underläge Lars haft genom att han tvingats underteckna dem som livstidsdömd fånge). Han lade också in ett register över sitt eget fall. Alla vittnen etc registrerades på persondatorn, vilket möjliggjorde för Lars att hålla ordning på det krångliga processmaterialet (sammanlagt ett hundratal pärmar).

Åklagaren i Norrköping menade att det här var fråga om ett brott mot datalagen. Trots att det i datalagen finns klart utsagt att det är tillåtet att föra register för personligt bruk. Åklagaren Göran Friberg åtalade trots detta Lars för brott mot datalagen. Och när Lars blev frikänd av tingsrätten i Norrköping gick åklagaren vidare till Göta hovrätt, som fastställde den frikännande domen. Under hela den här tiden var Lars' material som rörde bombmålet (dvs huvudprocessen) beslagttaget. Han kunde inte göra något alls beträffande förberedelserna inför den nya rättegången i sitt eget fall. Därav dröjsmålet på nästan två år från HDs beslut om resning till dess att processen kan komma igång. Hela tiden med den eventuellt oskyldige Lars bakom murarna i fängelserna i Norrköping respektive Kalmar.

NO gillar kartell

Näringsfrihetsombudsmannen, NO, är den myndighet som skall hålla efter företagens försök att genom samarbete i pris- och marknadsföringsfrågor lura konsumenterna. Men ibland är det tydligen så att NO tycker att risken för regleringar från myndigheterna hotar den fria konkurrensen mer än företagens eget samarbete. Sveriges Hotell- och restaurangförbund, SHR, har rekommenderat sina medlemmar att inte annonsera om extrapriser på starköl, t ex i form av s k "happy hours".

Det är ganska uppenbart att det här annonsförbudet är till nackdel för konsumenterna. Konsumenterna får svårare att veta var det är "happy hour". En av *Contras* redaktionsmedlemmar anmälde SHRs rekommendation till NO. Han ansåg sig vara förfördelad som konsument, genom att branschorganisationen hindrade sina medlemmar från att annonsera om vem som var billigast.

SHR, vars medlemsföretag svarar för 75 procent av omsättningen i hotell- och restaurangbranschen, försvarade sig med att hänvisa till att socialstyrelsen eller de lokala nykterhetsnämnderna kunde bli kritiska och införa restriktioner om annonsering skedde alltför frikostigt. Därför hade SHR gjort annonsrekommendationen, helt enkelt för att hålla klåfingriga byråkrater på mattan.

NO höll med SHR. Kommunala och statliga myndigheter är de allvarligaste

hoten mot den fria konkurrensen och det är därför rimligt att branschorganisationen gör en rekommendation av det aktuella slaget, för att hålla reglerna på mattan. Dessutom står 25 procent av branschen utanför SHR, så det finns chans att det trots allt annonseras om billigt starköl. Så lät NOs officiella motivering för att inte föra ärendet vidare. Under hand berättade NOs handläggare Björn Forssell för Contra att han inom ramen för NO-ämbetet länge arbetat för att avskaffa den konkurrensbegränsning som de lokala myndigheternas restriktiva inställning till utskänkningstillstånd innebar. När det motståndet nu var knäckt, delvis tack vare NOs insatser, ville han ogärna väcka "den björn som sover" genom att agera för en friare marknadsföring.

National socialist i socialdemokratisk sångbok

Det socialdemokratiska Tidens förlag utgav 1983 en sångbok sammanställd av Kjersti Bosdotter och Rune Nordin. Det var den senaste utgåvan i en serie sångböcker som påbörjades redan 1919. Sångboken har genom åren spritts mer än en halv miljon exemplar och innehåller det socialdemokratiska partiets viktigaste kampsånger. Urvalet är gjort i samråd med ABF, socialdemokratiska kvinnoförbundet och SSU.

Utgåvan innehåller en svensk översättning av den polska frihetssången *Warszawianka*. Den svenska texten är författad av Nils Flyg, välkänd national socialist och ledare för det national socialistiska Socialistiska Partiet och även chefredaktör för den likaledes national socialistiska Folkets Dagblad. Nils Flyg började sin bana som kommunist, så småningom inom den s k Kilboms-falangen av det svenska kommunistpartiet. Flygs fraktion av partiet gled successivt över till national socialismen. Glidningen var till sitt innehåll så försiktig att det är svårt att säga hur länge partiet var kommunistiskt och när det började att vara national socialistiskt. De två ideologierna står alltför nära varandra för att det skall gå att dra en klar gränslinje.

*Oss alla unga, som längta och strida,
oss väntar handlingen, som kräver mer
än mod,
oss skänkes lyckan att offra och lida,
dö för den tro, som bröder helgat med
blod.*

*Ja hör hur den brusar, hör hur den dånar,
stormen, som båd oss frihetens vär.*

*Det är de unga bland folken som sjunga
jublande hymn att ädel strid förestår...*

Östtysk spioncentral till salu

Göteborgs-posten berättar att det östtyska handelscentret i Göteborg är till salu. Förutom kontorslokaler för 40 anställda innehåller centret bostäder för 25 familjer. Den kommersiella verksamheten har varit blygsam. Desto större har intresset varit från svenska SÄPO, enligt vad den regionale SÄPO-chefen Torsten Björkhede berättar för GP.

Personalen vid centret har nu kallats hem till Tyskland. Den östtyska Sverige-handeln var 3 miljarder kronor (export+import), medan den västtyska Sverige-handeln uppgick till 98 miljarder kronor. De angelägenheterna sköts av några få anställda vid tyska ambassaden i Stockholm. Samt av de tyska företagen själva.

Populär SAF-radio

SAFs radio i Göteborg, City 103, har 100.000 lyssnare. Det är i åldersgruppen 15-19 år fem gånger så många som P3 och nio gånger så många som Radio Göteborg. 37 procent av alla under 30 år lyssnar dagligen på City 103. I Stockholm har SAFs radio bollats mellan de olika frekvenserna vilket kraftigt försvårat verksamheten. De som velat lyssna på SAF-radion har plötsligt hamnat hos den socialistiska radio A, som utan framgång försökt kopiera SAF-radios koncept.

En riktig konkurrent i Stockholm är Radio Lidingö, som snabbt vunnit starkt gehör hos ungdomen. Radio Lidingö trasseras inte på samma sätt som SAF-radion av växlande frekvenser, utan får av den socialistiska närradionämnden behålla samma frekvens kontinuerligt (100,7 Mhz). I motsats till SAF-radion har dock inte Radio Lidingö något som helst politiskt budskap att förmedla.

Ingvar Carlsson slingrar sig

Vi berättade i förra numret av Contra hur släktingar till offren för flygplanssprängningen över den skotska byn Lockerbie hade skrivit och protesterat mot de svenska myndigheternas mjuka attityd mot de terrorister som hade kopplingar till Sverige.

I stället för att förhöra (och eventuellt åtala) två av de huvudmisstänkta utvisades de till Syrien (med stora snyftreportage i TV och tidningar som följd). Offrens släktingar ansåg att detta tillvägagångssätt

var att gå terroristernas ärenden. Ingvar Carlsson har nu försvarat sin regerings handlande. I ett brev till talesmannen för den förening som bildats heter det att Sverige har samarbetat mycket nära med andra länder i Lockerbie-utredningen. En utvisning av de två utvisade skulle enligt Ingvar Carlsson inte skada utredningen.

Genom teknisk bevisning är det klarlagt att de två palestinier (bägge hade begärt uppehållstillstånd i Sverige) som utvisades från Sverige till Syrien i juli tidigare hade bott i just den lägenhet i Frankfurt där bomben som sprängde Pan Ams flygplan hade tillverkats. Den svenske fackföreningsmannen Bernt Carlsson hörde till offren för bomben. De utvisade palestinierna kan självklart inte höras i Syrien, där diktatorn Hafez Assad går terroristernas ärenden.

AMS försvårar för handikappade

Nu har AMS hittat på ett nytt sätt att trassera företagen med hjälp av den urmodiga arbetsförmedlingslagen. Arbetsförmedlingslagen förbjuder arbetsförmedling för andra än den officiella arbetsförmedlingen. Tidningsannonser är dock OK, eftersom de faller under tryckfrihetsförordningen. Och dessutom har AMS alltid sett mellan fingrarna med de s k headhunter-företagens jakt på direktörer. Men annars har AMS jagat exempelvis skrivbyråer, som lånat ut sekreterare och telefonister för att ersätta sjuk personal.

Nu har AMS gett sig på Fosiebys företagförening i Malmö. Där har ett tiotal småföretag bildat en gemensam personalfunktion. Där försöker man bli ta hand om omplaceringar av handikappade och missbrukare, som inte kan behålla sitt gamla jobb. Det hela fungerar som personalavdelningen på ett storföretag, där man försöker göra bästa möjliga av en besvärlig situation, genom omplacering inom företaget.

Skillnaden är att i Fosieby är det omplacering inom tio självständiga företag. Verksamheten bryter mot arbetsförmedlingslagen förklarar AMS som är beredd att gå till domstol om Fosieby Företagarförening skulle hjälpa någon handikappad till ett nytt jobb. Vederbörande skall sparas från sitt gamla jobb och får sedan i vederbörlig ordning vända sig till till den statliga arbetsförmedlingen.

UTLANDS-NYTT

Allt var inte elände i Öst...

Det är orättvist att säga att allt var elände i det kommunistiska Öst. Det fanns alltid resurser tillgängliga för militären och sä-

chef i Nordkorea, Stalin innan invasionen. Li blev själv ambassadör i Sovjet efter kriget, men hoppade senare av i Sovjet. Först nu vågar dock Moscow News trycka

Stasis semesteranläggning "An der Wolfener Mühle"

kerhetstjänsten. Den CSU närstående tyska tidskriften *Deutschland Magazin* berättar om ett besök på östtyska säkerhetstjänstens, Stasi, semesteranläggning "An der Wolfener Mühle". Anläggningen byggdes 1975 och uppskattas idag vara värd 50 miljoner DM (200 miljoner kronor). Den inrymde 20 rum och några sviter och i omgivningen fanns jaktstugor, fiskdammar, jaktmarker, radiokommunikationsanläggningar osv.

Inte minst exotisk var en elegant bar i form av en svamp. Bland besökarna på anläggningen fanns också utländska kommunister, bl a från Finland (dock inga uppgifter om svenska besökare). Den västtyske socialdemokraten Herbert Wehner (som hade stark knytning till Sverige med egen sommarstuga på Öland) hade också varit gäst. 6000 hektar runt anläggningen var förbjudna för allmänheten! Och runt huset stod beväpnade vakter ständigt på post.

Nu erkänns sanningen om Koreakriget

Nu har t o m den sovjetiska tidskriften *Moscow News* erkänt att Nordkoreas offensiv i början av Koreakriget 1950 var en noggrant planerad invasion. Nordkoreas ledare Kim Il-sung konsulterade enligt Li San-cho, som var biträdande försvarsstabs-

vad han sagt.

Finns någon växthuseffekt?

Finns det någon växthuseffekt? Amerikanska NASA har studerat saken med hjälp av ett helt batteri forskningssatelliter. NASA kunde inte konstatera någon som helst temperaturhöjning i världen. Professor Birger Karlén vid naturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet har ett längre perspektiv på saken. Han anser att medeltemperaturen i världen har höjts med 0,3 grader sedan sekelskiftet, men tillägger att detta är "nästan ingenting om man jämför med vad som hänt tidigare med världsklimatet". Karlén påpekar också att många tidigare larmrapporter bygger på felaktiga uppgifter. Påståenden om en höjd medeltemperatur bygger på mätuppgifter som för USAs vidkommande har legat alldeles för nära de stora städerna. De mätpunkter som ligger ute på landet har faktiskt redovisat en sjunkande medeltemperatur.

Gagarin en bluff?

Var Jurij Gagarin den första människan i rymden? När det begav sig, 1961, cirkulerade många rykten om misslyckade sovjetiska rymdfärder. Ealigt dessa rykten skulle Gagarin inte alls ha varit först i rymden.

Men hans föregångare skulle inte ha klarat sig helskinnade tillbaka till jorden.

Nu hävdar den ungerske författaren István Némere att Gagarin aldrig var ute på någon rymdfärd. Gagarin gjorde bara ett varv runt jorden och nyheten om hans rymdfärd kablades ut efter landningen. Némere hävdar att en son till flygplanskonstruktören Iljusjin var den första människan i rymden, ungefär fjorton dagar innan Gagarin. Iljusjin skadades svårt och Krusjtjev konstruerade därefter Gagarins rymdfärd för att vinna politiska poänger.

Stasi mördade avhoppad fotbollsstjärna

När den östtyska hemliga polisens arkiv nu öppnas kommer både det ena och det andra liket fram ur garderoben. Ett av liken tillhör Lutz Eigendorf, en av Östtysklands mest lovande fotbollsspelare. Eigendorf hoppade av till Väst och han blev ett fall för Stasi, Staatssicherheitsdienst. Den västtyska dagstidningen *Die Welt* har avslöjat att Stasi ordnade en bilolycka i vilken Eigendorf avled. Det var fråga om en ren hämndeaktion. En avhoppare skulle näpas.

Eigendorf förgiftades kort före en bilresa och han körde rakt in i ett träd och avled. Ingen misstänkte något annat än rattfylleri, men nu skall liket undersökas igen av den västtyska åklagarmyndigheten.

Hafez Assad och Moammar Khadafi bakom terrordåd

Den franska regeringen har låtit genomföra en utredning om vilka som låg bakom sprängningen av en DC-10:a tillhörig det franska flygbolaget UTA över Nigeria förra året. Planöt slets i småstycken av en bomb och 171 personer omkom. Eftersom resterna av flygplanet spreds över ett sterilt ökenområde har det varit möjligt att samla ihop resterna av flygplanet, passagerarna och deras bagage.

Analysen visar att bombladdningen låg i en väska tillhörig en god vän till Moammar Khadafi, Appolinaire Mangatany. Han var den enda passageraren som man inte hittade några lämningar efter. Han blev antagligen av vid mellanlandningen i Tchad. En av Khadaffis främsta bombexperter, Abdallah Elazrag, påbörjade tjänst som "diplomat" vid Libyens ambassad i Brazzaville ungefär en månad innan explosionen (flygplanet avgick ursprungligen från Brazzaville).

Bomben var konstruerad med hjälp av

den tjeckiska sprängdegen Semtex och har spårats till en terroristgrupp under ledning av Ahmed Jibril. Den gruppen backas upp av Syriens president Hafez Assad. Den franska säkerhetstjänsten menar att sprängningen var initierad av Assad som men hämnd för det franska stödet till den kristne generalen Michel Aouon i Libanon. Syrien anser att Libanon skall vara deras oinskränkta territorium.

Enligt planerna skulle den libyske oppositionsledaren Yusuf al-Magariaf varit ombord på flygningen. Han kom dock för sent till flygplatsen och hann aldrig med planet. Det är ytterligare ett indicium som pekar i riktning mot ett samarbete mellan Libyen och Syrien kring detta terrordåd.

När japanska staten försökte stoppa Honda

I Sverige får vi ofta höra talas om det mäktiga industri- och handelsministeriet MITI som nyckeln till Japans industriella framgångar. Japanska företagsledare tycker något helt annat.

Japans industriella och tekniska framgångar har uppnåtts trots att MITI försökt lägga sin näsa i blöt. MITI försökte till exempel stoppa Honda från att tillverka motorcyklar, eftersom det redan fanns andra motorcykeltillverkare i Japan. Och historien upprepade sig när Honda ville komplettera motorcyklarna med bilar. MITI nekade också Sony licens att importera transistorer från Fairchild i USA, där transistorer hade uppfunnits. Både Honda och Sony kunde gå runt MITIs försök att reglera marknaden.

Stridsvagnarna inte långt borta

Frihetsvågen i Östeuropa förra hösten nådde inte ända fram i två av länderna. I Rumänien och Bulgarien har de gamla kommunistpartierna fortfarande kontrollen, även om de nu uppträder i "förklädd" form. I Bulgarien lyckades den gamla regimen vinna majoritet i parlamentet efter en valkampanj som innehöll en hel rad (men inte alla) av de knep som användes av de gamla regimerna i Östeuropa. Men kontrollen är inte total. Vilket om inte annat visas av att presidenten Peter Mladenov tvingades avgå och lämna plats för en icke-kommunist, sedan han sagt sitt hjärtas mening – och flött denna inspelad på band. Mladenov uttalade sig under en regeringsfientlig demonstration och sa – uppenbarligen inte

för allmänt bruk – "är det inte dags att kalla in stridsvagnarna". Olyckligtvis – för Mladenov – filmades det hela på video och videon hamnade hos det ledande oppositionspartiet de Demokratiska Styrkornas Union.

Mladenov, som var utrikesminister i 17 år under diktatorn Todor Zhikov, försökte med allehanda bortförklaringar. Han hade inte tänkt kalla in några "tanks", utan Stanko (parlamentets talman), när det bevisades att han inte sagt så förklarades att saken inte spelade någon roll, eftersom några stridsvagnar ju faktiskt inte kallats in. Det uttalandet väckte våldsamma protester. Och den tredje linjen blev då att videobandet var en förfälskning. En expertgrupp intygade dock efter teknisk undersökning att bandet var äkta...

Mladenov fick lov att lämna presidentposten och Bulgarien har nu en icke-kommunistisk president. Det inger ett visst – om än ganska begränsat – hopp om att även Bulgarien och Rumänien inom överskådlig tid skall kunna kasta av sig kommunisternas ok och följa Polen, Ungern och Tjecko-Slovakien i riktning mot demokrati och marknadsekonomi.

(The Economist, London)

Avslöjande för vänsterblaska

Den amerikanske delstatssenatorn Bill Owens prenumererade på tidningen Soviet Life (utgiven av sovjetiska ambassaden). Han angav sitt namn till F W Owens och väntade sedan på post från annat håll. Visst, snart droppade det ner ett reklamerbjudande till F W Owens från den vänsterradikala tidskriften *The Progressive*. Det visade sig att *The Progressive* fick adresserna

direkt från Sovjets USA-ambassad.

(Vasabladet)

Willy Brandt i topp

Förra västtyske förbundskanslern Willy Brandt, han som avgick sedan det avslöjats att hans assistent Günther Guillaume arbetade åt östtyska säkerhetstjänsten Stasi, har åter hamnat i toppen på en opinionsundersökning. Willy Brandt är fortfarande hedersordförande i det tyska socialdemokratiska partiet och det är därför avslöjande att konstatera att Brandt med 44 procent placerade sig på första plats, to m före Michail Gorbatjov (40 procent), i en enkätundersökning som gjordes av dagstidningen *Corriera della Sera* inför det italienska kommunistpartiets kongress.

Det skall böjas i tid...

Saddam Hussein började sin bana redan som fjortonåring. Han försökte skjuta sin skollärare, misslyckades och hamnade i fängelse. Som 21-åring (1958) sköt han sin politiskt aktive farbror och 1959 ledde han den patrull som försökte mörda Iraks president Abdel Karim Kassem. Saddam Hussein flydde till Egypten, men återvände efter några år till Irak där han greps och sattes i fängelse. 1966 rymde han från fängelset. 1969 skaffar han sig en nyckelroll i den irakiska regeringen och 1979 blir han president. 1980 beordrar han anfall mot Iran (han hade missbedömt Irans militära styrka och tror att det skall vara en enkel sak för Irak att lägga under sig delar av det Iran som försvagats av kaos och våld under ayatollah Khomeini).

(Veckans Affärer)

Konsten att hantera byråkrater

Byråkrater är ofta besvärliga att tas med. Förutom att de är svåra att komma i kontakt med kan de lätt se till att Ditt ärende blir lagt åt sidan eller avslaget på vaga grunder. Chansen till en positiv handläggning ökar betydligt om Du följer nedanstående tips.

Innan man överhuvudtaget skriver till myndigheten skall man först via dess växel ta reda på korrekt namn, postadress och telefonnummer, samt namnen på såväl högste chefen som dennes privatsekreterare. På detta sätt kan man mata in sitt ärende från toppen av pyramiden.

I sitt första brev skall man kräva att få veta ärendets diarienummer och handläggarens namn och direkttelefon. Man skall alltid rikta första brevet till de två personerna nämnda i föregående stycke. Och man skall aldrig ringa, utan se till att man har allting på pränt, både till och från myndigheten. Telefonsamtal och muntliga kontakter flyter omkring som en dimma och kan inte vid behov dokumenteras i pränt. Muntliga besked och överenskommelser kan lätt förvanskas eller glömmas bort.

Man skall noga kontrollera att man vänder sig till rätt instans. Det finns otaliga sådana – allt från JO, KO, NO, JÄMO, DO etc till Allmänna reklamationsnämnden, Försäkringsinspektionen, Datainspektionen, Justitiekanslern m fl.

Inom sjukvården finns en rad instanser, alltifrån försäkringskassorna till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

För de problem som en medborgare oftast råkar ut för är allmänna reklamationsnämnden och de kommunala konsumentrådgivarna den mest hjälpsamma och effektiva.

Var påstridig

När man väl skickat in sitt ärende skall man inte nöja sig med segdragning, utan köra på ofta per telefon. Annars hamnar ärendet lätt underst i en stor hög efter ett tag. Vid varje påstötning måste handläggaren

Medborgarkämpen Eric af Wetterstedt har stor erfarenhet av hur man ska bete sig i umgänget med myndigheter och byråkrater.

plocka fram handlingarna. Den som är mest påstridig och efterhängsen brukar bli snabbast behandlad, så att handläggaren blir kvitt honom eller henne.

Ofta kan det hjälpa att i det första brevet eller i någon av påföljande skrivelser ange att kopia skickats till Dagens Nyheter eller till några lokaltidningar. De sistnämnda har ofta stor nyhetstorka och ställer därför gärna upp på din sida och utövar påtryckningar. Så länge ärendet är anonymt kan myndigheterna segdra det hur länge som helst, men den ser ogärna att myndigheten och handläggaren blir uthängda till allmänt påseende i pressen.

Skicka aldrig in originalhandlingar, utan endast fotokopior!

När man skriver sitt första brev till myndigheten skall man försöka komprimera ärendet till högst en maskinskriven A4-sida. Det går ganska lätt med litet eftertanke. Myndigheterna hatar långa skrivelser med många bilagor. De frestas lätt att lägga dem åt sidan eller avböja handläggning med någon ursäkt av det ena eller andra slaget.

Byråkrater älskar att omge sig med högravande titlar och tilltalsordet "Ni". Skriv alltid "du" och förnamn – t ex "Bäste Hans" eller "Hej Bertil". Och även om Du sätter ihop en tuff skrivelse så bör Du avsluta den med en vänlig och lite humoristisk hälsningsfras, exempelvis "Tusen hoppfulla glada hälsningar".

Viktiga skrivelser skall man skicka som rekommenderade brev och ange detta på

själva brevet. Adressera aldrig kuvertet till viss person, som kan vara bortrest, på semester eller sjuk, så att kuvertet blir liggande oöppnat i avvaktan på personens återkomst.

Skriv på maskin

Byråkrater är ofta svåra att nå per telefon. De är ständigt i tid och otid på "förrättning", sammanträde, konferens, kafferast, tjänsteresa, flexitid osv. Och en undersökning visar att bara en av tio byråkrater ringer tillbaka när man bett därom i växel. Att jämföra med privata företag där nio av tio ringer tillbaka.

Lämna Ditt namn och telefonnummer i växel. Stöt på ofta om Du inte blir uppringd av handläggaren, men se gärna till att denne ringer upp Dig. På så sätt slipper Du betala samtalet.

Ofta går det prestige i ett ärende. Har handläggaren väl sagt nej, är det svårt att få denne att ändra sig. Försök därför att till varje pris undvika detta nej, till dess att du fått en chans att framlägga alla Dina argument.

Använd skrivmaskin eller låt en skrivbyrå renskriva Dina brev. Byråkrater är allergiska mot handskrivna epistlar, särskilt om de är långa och med svårläst handstil. De är mycket svårare att överblicka än ett maskinskrivet brev.

Ge aldrig upp även om Du får nej i första instans. Ta noga reda på möjligheterna att överklaga till högre instans. Det kostar Dig oftast bara porto och brevpapper. □

Johannessens lilla konversationsmarxikon.

Kommunismen har fallit i Östeuropa. Men i Sverige lever de marxistiska och socialistiska idéerna kvar som en urmodig relik. T o m regeringspartiet förespråkar de idéer som historiens kraft med sådant eftertryck gjort omöjliga i Östeuropa. Det är uppenbart att det pedagogiska arbete som realsocialismen utfört i Östeuropa till stor del återstår att genomföra i Sverige.

En som ger sitt bidrag till detta är Lars Johannessen, kommunfullmäktigeledamot för Folkpartiet i Härnösand. Han har nyligen gett ut "Johannessens lilla Marxikon". En grundlig uppgörelse med socialism och marxism.

Vad har Benito Mussolini, Karl Marx och Vladimir Lenin gemensamt? Det är bara att slå upp den händiga uppslagsboken *Marxikon* för att få besked.

Benito Mussolini var under flera år ledare för den vänsterinriktade revolutionära falangen inom Socialistpartiet. Han var huvudredaktör för tidningen *Avanti* och han bildade en utbrytarfalang ur det italienska socialistpartiet med stöd av det franska socialistpartiet. Därefter vidtog den "långa marschen" (kommer någon att tänka på Mao Tse-tung?) till Rom. Mussolini tog

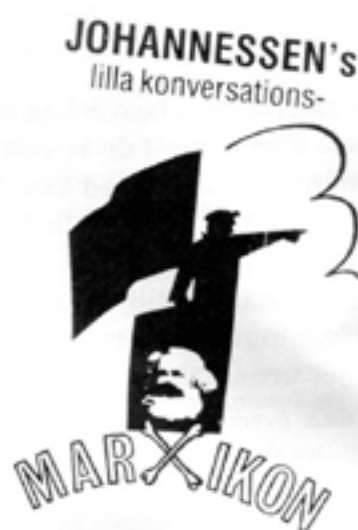
över regeringsmakten med någorlunda fredliga medel 1922 och blev landets diktator 1925. Han avsattes faktiskt av det fascistiska Stora rådet och arresterades 1943, men kom tillbaka till makten med tysk hjälp. 1945 var Mussolinis tid vid makten definitivt slut. De allierade befriade Italien och Mussolini avrättades.

Också *Karl Marx* var socialist och journalist. Han var son till en advokat och skaffade sig i motsats till Mussolini en grundlig boklig bildning. Han disputerade på en avhandling om Friedrich Hegel. Efter att utan framgång ha deltagit i februarirevolutionen 1848 utvisades Marx från sitt hemland Tyskland och tillbringade resten av sina dagar i London. Där ägnade han sig åt studier på British Museum och åt att organisera "Första internationalen". Han hann även med att göra sin piga Helene Delmuth med barn. Sonen med Helene adopterades bort.

Vladimir Lenin hette egentligen Vladimir Iljitj Uljanov. Hans äldre bror avrättades 1887 som delaktig i ett attentat mot tsar Alexander III. Kort tid efter broderns avrättning blev unge Vladimir intagen på universitetet i Kazan. 1891 blev han färdig med sin juridiska examen. Några år senare, 1895, bildade han Förbundet för arbetarnas frigörelse, en organisation som förbjöds. Vladimir dömdes till ett års fängelse och tre års förvisning. De humana

Lars Johannessen arbetar som tandläkare i Härnösand. Under hans studietid dominerades universitetet av kommunister.

straffen i Tsar-Ryssland gjorde det möjligt för Lenin att under strafftiden skriva "Kapitalismens utveckling i Ryssland". Visst, Adolf Hitler skrev *Mein Kampf* i fängelse efter ett misslyckat kuppöversök i Bayern 1923.

I mars 1917 gjorde de demokratiska krafterna i Ryssland revolution. Tsarens envælde avskaffades. Och en liberal regering under Alexander Kerenskij tillträdde senare under året. I juni försökte Lenin störta den nya fria regeringen, men han misslyckades och flydde till Finland.

Från Finland gick Lenin till attack mot den nyvunna demokratin i Ryssland och lyckades genomföra sin statskupp i november 1917. Den korta demokratiska perioden i Ryssland var till ända. Lenin slöt omedelbart separatfred med det tyska kejsardömet. Det var i enlighet med den överenskommelse han träffat för att få ekonomiskt stöd och fri lejd genom Tyskland på vägen från Schweiz till Sverige och vidare till Finland och Ryssland under Första världskrigets höjdpunkt.

De demokratiska krafterna ställde upp till väpnat motstånd mot Lenins revolution, men 1920 hade han konsoliderat sin makt-position. Kort därefter kunde den kommunistiska offensiven börja. Mongoliet och Tuva (i Centralasien) hörde till de första offren för den kommunistiska expansionspolitiken. Många länder skulle följa efter. Ukraina, Georgien, Armenien, Estland,

Lettland, Litauen, Polen, Tjecko-Slovakien...

Lenin dog redan 1924, men lämnade ett testamente efter sig, där han varnade för Stalin. Testamentet hemlighölls i Sovjet i 32 år. Det publicerades först i samband med Nikita Krusjtjevs tövåder 1956.

Medlöparna

Otto Ville Kuusinen var finsk kommunistledare, men verksam i Sovjet från 1918. Han var sekreterare i den kommunistiska samarbetsorganisationen Kominterns exekutivkommitté. När Sovjet under Andra

sämre. Hon hamnade i arbetsläger, men överlevde tjugo års straff och kunde skriva självbiografen "Vi skola nästan alla dö". Otto Ville Kuusinen avled som medlem i sovjetiska kommunistpartiets presidium och sekretariat 1964.

Béla Kun var ungersk kommunistledare och ledare för den kortlivade ungerska kommunistregimen sommaren 1919. Han avsattes genom insatser av den ungerske amiralen Horthy (här skall vi inte gå in på varför det landbundna Ungern hade en amiral) och rumänska styrkor. Béla Kun flydde till Sovjet där han snabbt fick höga poster inom det sovjetiska kommunistpartiet. Han gjorde sig framförallt känd för att ha organiserat massavrättningar på Krim. 1937 föll han offer för Stalins utrensningar och avrättades.

Georgi Dimitrov var bulgarisk kommunist som skaffade sig en ledande position inom den kommunistiska internationella organisationen Komintern. Dimitrov försökte redan 1923 genomföra en statskupp i Bulgarien. Men den misslyckades. 1935 blev Dimitrov generalsekreterare i Komintern.

När de sovjetiska trupperna lagt under sig Bulgarien efter Andra världskrigets slut blev Dimitrov generalsekreterare i det bulgariska kommunistpartiet. Vilket i praktiken innebar att han blev Bulgariens diktator.

Dimitrov drev dock en förhållandevis självständig politik och försökte upprätta en pakt med Jugoslaviens diktator Tito. 1949 kallades Dimitrov till Moskva för "läkarbehandling". Han avled i Moskva och gavs statsbegravning. Det är svårt att tro att det skulle ha funnits bättre läkare i Moskva än Sofia. Men Dimitrov var in i det sista lojal mot den kommunistiska internationalen.

Svenskarna

Nils Flyg började sin karriär i Sveriges Kommunistiska Parti. Han följde vid partisprängningen 1929 med Karl Kilbom i den s k Kilbomsfalangen. 1934 ändrade Kilbomskommunisterna namn till Socialistiska Partiet. Nils Flyg fortsatte att sitta på den ordförandepost han vunnit 1924 i Sveriges Kommunistiska Parti. Flygs parti blev under senare delen av 1930-talet Sveriges ledande nationalsocialistiska parti. Ingen definitiv tidpunkt för Flygs förvandling från kommunist till nazist kan fastställas. Det kan ifrågasättas om det över huvud taget var fråga om någon förvandling.

1935 försvarade han Mussolinis planerade anfall på Abessinien. 1938 försvarade han Franco. Från 1941 var det inte längre någon tvekan om att Flyg var nationalsocialist och stod på Tysklands sida. Han hade dock då redan lämnat Riksdagen (1940). Under Andra världskriget tog partiet emot pengar från tyskarna.

Kilboms motståndare vid partisprängningen 1929 bildade under Hugo Silléns ledning ett minoritetsparti som anslöt sig till den kommunistiska internationalen. Det är ur det partiet som dagens "Vänsterparti" vuxit. Det som blev kvar av Kilboms majoritetsfalang dog sottdöden efter det tyska nederlaget i Andra världskriget.

CH Hermansson, ordförande för Sveriges Kommunistiska Parti när det bytte namn till Vänsterpartiet Kommunisterna. Han försvarade 1940 Stalin-Hitler-pakten i tidningen *Clarté*: "Tyskland /har/ tilldelat det engelska och franska finanskapitalet ett hårt slag". Samma år skrev han i *Ny Dag*: "Det råder ingen tvekan om att det svenska monopolkapitalet avser att säkra sina profiter och sitt herravälde genom ett system av regleringar som i detalj påminnande om den tyska fascismen". 1953 hade

JOHANNESSEN'S lilla konversations-

Hermansson avancerat till chefredaktör för SKPs tidning *Ny Dag* (som gick i konkurs hösten 1990). Sorgen var stor när den internationella kommunismens ledare Josef Stalin avled. Hermansson skrev: "Stalin är en av alla epokers mest geniala vetenskapsmän". □

Lars Johannessens lilla konversations-marxikon berättar mycket mer. Du kan rekvirera boken från *Contra* för 115 kronor, plus porto 14:-

JOHANNESSEN'S lilla konversations-

världskriget skulle "befria" Estland, Lettland, Litauen och Finland spelade Kuusinen en viktig roll. När de sovjetiska trupperna besatte de baltiska staterna fanns snabbt samarbetsmän på plats, som verkade för att de tre länderna "frivilligt" skulle ansluta sig till Sovjetunionen. I Sovjet fanns redan finnen Otto Ville Kuusinen. Sovjet påstod att Finland gått till anfall mot Sovjetunionen (!) (som när Hitler påstod att Polen anfallit Tyskland) och gick till massiv offensiv. Den första byn på finsk sida som erövrades av Sovjet hette Terijoki. Där bildade Kuusinen en sovjetfinsk regering, som gjorde anspråk på att representera hela det finska folket. När finnarna framgångsrikt gjorde motstånd mot den sovjetiska ockupationsmakten reducerades Kuusinen roll till att bli ordförande i Karelsk-finska sovjetrepubliken, den republik som bildades i det s k Fjärrkarelen, där den finska befolkningen var betydande. 1956 avskaffades denna republik och den förvandlades till en del av den ryska rådsrepubliken. Kuusinen avancerade dock till chefsideolog i Sovjet. Hans hustru Aino klarade sig

Låglönelandet Sverige

I slutet av 1960-talet hade de svenska löntagarna, jämte de schweiziska, de högsta lönerna i Europa. Fortfarande tror många att den svenska levnadsstandarden ligger i topp. Vid en opinionsundersökning 1988 trodde hela 42 procent av de tillfrågade att de svenska nettolönerna låg högre än omvärldens.

Men sedan 1970 har Sverige gjort en veritabel djupdykning i tabellen över lönenivån i olika industriländer. Vid jämförelse med lönerna i övriga OECD-länder finner man de svenska löntagarnas inkomstnivå på nära nog en bottenplats.

Ett utmärkt mått att använda vid jämförelse av lönenivån i olika länder är *nettolönen med hänsyn tagen till köpkraften*. Det intressanta är ju inte hur många sedlar och mynt som lönekuvertet innehåller, utan vad arbetstagaren de facto kan köpa för sin lön. I ett land som Sverige med extremt hög prisnivå på exempelvis livsmedel, restaurangbesök och privata tjänster räcker pengarna inte tillnärmelsevis lika långt som t ex i Västtyskland eller Italien.

Jämför vi på detta sätt en svensk industriarbetarens inkomst 1988 med den lön hans kolleger i fjorton andra OECD-länder tjänade ihop under samma år, hamnar svensken först på *fjortonde* plats, med 79.873 kronor. Det var faktiskt bara de finska industriarbetarna som med en köpkraft på 76.625:- fick mindre utdelning för sina arbetsinsatser än de svenska 1988.

Före svensken hittar vi i tabellen hans amerikanska och västtyska kollega, med 152.718 respektive 111.243 kronor, men också – vilket kanske förvånar – engelsmannen (119.759:-) och italienaren (99.039:-).

Noteras kan också att den engelske industriarbetaren hamnade före den tyske, och att den

amerikanske industriarbetarens köpkraft faktiskt var nästan dubbelt så stor som den svenske arbetarens.

Ett annat sätt att jämföra lönenivån är att titta på *nettolönen*, hur mycket arbetstagaren

rade sig före svensken, finländaren på nionde plats. Högst i tabellen över nettolöner låg schweizaren med 143.265:- och japanen med 134.358:-.

Ytterligare ett jämförelsemått är *bruttolönen*. Med kännedom

Den svenske industriarbetarens köpkraft är bara hälften så stor som den amerikanske industriarbetarens.

har kvar efter skatt i sin egen valuta. Inte heller med detta jämförelsemått kommer svensken med på tio i topp-listan. Han hamnar först på elfte plats med 79.873 kronor.

Det var endast i Österrike, Belgien, Frankrike och Italien som industriarbetaren hade en lägre nettolön 1988. Samtliga nordiska industriarbetare place-

om de höga svensk skatterna kunde man kanske förledas att tro att den svenska industriarbetaren i alla fall har en hög lön före skatt. Men inte heller i fråga om bruttolönen har den svenske industriarbetaren särskilt mycket att yvas över. Även här hamnar han på elfte plats. Hans bruttolönen var 1988 i genomsnitt 127.162 kronor, att jämfö-

ra med schweizarens 181.730:- och normmannens 149.763:-. Svensken hade dessutom halkat ned i tabellen jämfört med 1980, då han intog en sjätte plats.

Fattiga lärare

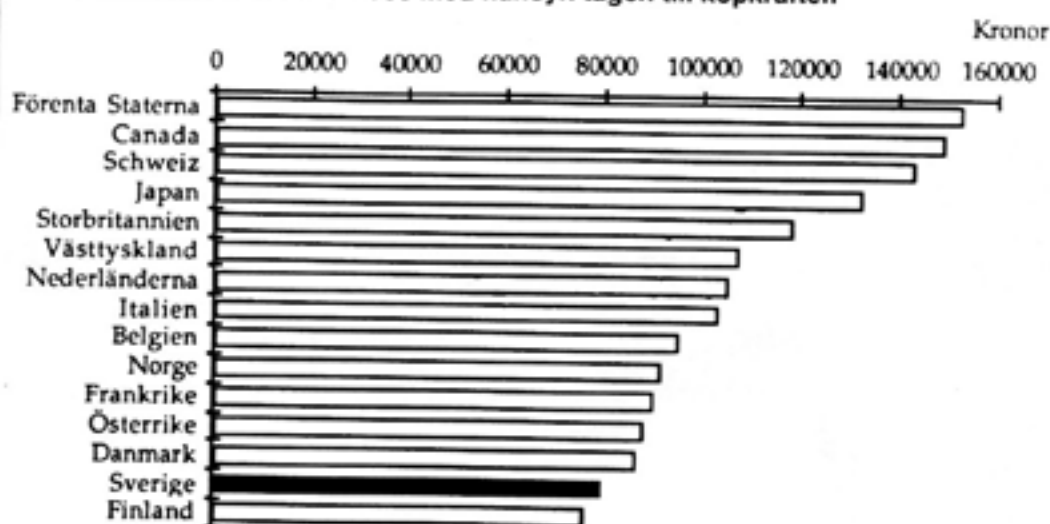
Men det är inte bara industriarbetaren i Sverige som tjänar dåligt. Motsvarande förhållande gäller övriga löntagarkategorier, visar en jämförelse mellan lönerna i Stockholm och 19 andra världsstäder inom OECD.

Jämför man nettolönerna 1988, med hänsyn tagen till köpkraften, för elektroingenjörer, bilmekaniker, sekreterare och lärare, hamnar den svenske bilmekaniker på fjortonde plats, sekreteraren på femtonde, elektroingenjören på sextonde och läraren först på artonde plats.

Den svenske lärarens köpkraft var faktiskt bara drygt en tredjedel av den köpkraft en amerikansk lärare (i Los Angeles) med samma utbildning och arbetsuppgifter uppnådde, den svenske elektroingenjörens köpkraft motsvarade 43 procent av amerikanens osv.

Orsaken till det höga kostnadsådraget som hotar exportindustrins konkurrenskraft står alltså ingalunda att finna i att arbetstagarna lyckats förhandla till sig löner som gör att de kan leva

Nettolön i svenska kronor 1988 med hänsyn tagen till köpkraften

i ett konsumtionsrus. Det är inte någon hushållens köpfest som är orsaken till den svenska ekonomins problem. Därför är det kanske inte att undra på att många löntagare står frågande när näringslivets representanter och landets finansminister talar om att löntagarna måste hålla igen på lönekraven.

Huvudorsaken till de höga lönekostnaderna är i stället de höga skatterna. Trots att den svenska löntagaren hör till Västeuropas fattigaste är de kostnader arbetsgivaren måste betala för hans arbetsinsats bland de högsta inom OECD.

Det är alltså först när man tittar på företagens *totala lönekostnad* – bruttolön och sociala avgifter – som talet om de höga svenska lönekostnaderna börjar

få rim och reson. Ser man på den *totala lönekostnaden per timme* hamnade den svenske industriarbetaren på tredje plats, distanserad bara av norrmannen och västtysken. (Siffror för Schweiz saknas.) Det är en föga smickrande placering som han återtagit sedan 1983, då han efter upprepade svenska devalveringar, låg på sjunde plats.

Svensken i gemen lever i själva verket ett ganska påvert liv. I alla fall om man jämför med medborgarna i andra industriländer. Svenskens livsmedelsstandard är t ex näst sämst i Västeuropa. Det är bara i Portugal man åter sämre än i Sverige, medan t ex turkar och greker åter bättre.

Även vad gäller konsumtionen av kläder och skor, möbler

och hushållsutrustning, ligger svensken illa till. Det är egentligen bara när det gäller bostäder som den svenska konsumtionen ligger högt. Men där finns som bekant andra problem.

Förmånerna

En vanlig invändning i detta läge är att svensken skulle få så väldigt mycket för sina skattepengar. Svenskarna antas ju, enligt den propaganda som socialdemokraterna spritt under decennierna, ha mycket bättre sociala förmåner än medborgarna i andra länder.

Det är ett argument som möjligtvis har en viss logik när man tittar på förhållandena i USA, där arbetstagarna själva till stor del måste sköta sitt försäkringskydd. Å andra sidan har den

amerikanske löntagaren som regel en köpkraft som så vida överstiger svenskens, att pengarna räcker gott och väl *både* till ett bra försäkringskydd och en högre levnadsstandard.

Jämför man med länderna inom EG kan man konstatera det finns skillnader, men man kan inte säga att Sverige genomgående är bättre eller sämre. I alla västeuropeiska länder har man, på gott och ont, byggt upp välfärdssystem liknande det svenska.

Ersättningen vid sjukdom, arbetslöshet, rätten till föräldraledighet och pension, är med andra ord inte någon svensk uppfinning, utan ganska allmänt förekommande. Det finns skillnader mellan de olika länderna med dessa är bara undantagsvis av större slag.

Till detta kommer vetenskapen om att det inte alltid finns överensstämmelse mellan det som utlovas och det som erbjuds i praktiken. De personer som tillbringat månader och år i de svenska sjukvårdsköerna har ingen anledning att imponeras av "den svenska modellen".

Sverige är ett av de länder i Västeuropa som har de fattigaste medborgarna när skatten är betald. Och det är ett förhållande som den nya skatteomläggningen inte ändrar på. □

Källor: *Näringslivets Ekonomifakta*, 1988, 1989, 1990.

Relativ lönekostnad per timme inklusive sociala avgifter

Land	1980	1983	1988
Västtyskland	97	115	113
Norge	90	117	112
Sverige	100	100	100
Danmark	87	102	94
Nederländerna	94	108	93
Finland	64	83	91
Belgien	104	106	89
Japan	47	74	85
Österrike	67	86	84
USA	72	132	81
Italien	64	86	81
Kanada	67	120	79
Frankrike	71	87	77
Storbritannien	59	73	65

Bruttolön i svenska kronor 1988

Land	Bruttolön
Schweiz	181.730:-
Danmark	172.162:-
Japan	158.333:-
Norge	149.763:-
Västtyskland	146.231:-
USA	132.866:-
Kanada	129.491:-
Nederländerna	128.615:-
Danmark	127.922:-
Finland	127.773:-
Sverige	127.168:-
Storbritannien	116.157:-
Österrike	106.136:-
Italien	96.459:-
Frankrike	96.285:-

Dostojevskij förutsåg kommunismens uppgång och fall

Vi upplever för ögonblicket kommunismens undergång både i teori och praktik. Det är en utveckling som inom loppet av några år förvandlat den kommunistiska ideologin från världsmakt till en avfallsprodukt på historiens soptipp.

Denna utveckling förutsågs med profetisk klarsyn av författaren Fjodor Dostojevskij (1821–1881). Han förutsåg kommunismens uppgång och fall redan under Karl Marx livtid!

Författaren Fjodor Dostojevskij, en läkare från Moskva, slog igenom som författare i Tsarryssland med romanen *Arma människor* som trycktes i en litterär kalender i januari 1846. Genom framgången med denna bok fick Dostojevskij omgående inträdesbiljett till samtidens intellektuella och allmänt radikala kretsar i Rysslands dåvarande huvudstad St Petersburg (nuvarande Leningrad). Han blev en ivrig förespråkare för böndernas frigörelse och livegenskapens avskaffande.

Utan att någonsin vara utpräglad socialist drogs Dostojevskij med i sin tids radikala opinionsbildning, något som ledde till att han 1849 arresterades och sattes i den beryktade Peter-Pauls-fästningen några hundra meter från Vinterpalatset i den ryska huvudstaden. Här har en lång rad ryska radikaler och oliktänkande försmäktat både förr och senare, exempelvis Tjernysjevskij, Netjajev och Kropotkin. Det var också här som tsar Peter den Store lät tortera ihjäl sin son Alexej.

Sibirien

Dostojevskij dömdes till fyra års tvångsarbete och därefter till tjänst som menig

soldat, men innan diktaren och hans medfångar fick reda på sina verkliga straff skulle de enligt den grymme och despotiske tsarens Nikolaj I instruktioner betraktas som dödsdömda. I själva verket fick de genomgå en skenavrättning på Semjonovplatsen, och just innan de första skenbart dödsdömda fångarna skulle arkebuseras kom bud från tsaren – samtliga hade benådats och skulle i stället föras iväg till olika straffplatser!

Fjodor Dostojevskij – fotot är från mitten av 1870-talet – förutsåg såväl kommunismens uppkomst som dess fall. Romanen *Onda andar* är en fruktansvärd vidräkning med vänsterradikalismen.

Några fångar hämtade sig aldrig efter denna chockartade upplevelse utan blev sinnessjuka. Dostojevskij genomgick emellertid något av en religiös väckelse och kunde avtjäna sitt straff med bibehållet mod. Han lämnade St Petersburg i fotbojor i släde med destination Sibirien och var tillbaka efter tio år. Sin radikalism lämna-

de han tidigt och närmade sig andligt alltmer den rysk-ortodoxa kyrkan.

Under författarens fångenskap blev Alexander II tsar, vilket innebar att den forna despotin till stor del avskaffades. Bland annat upphävdes livegenskapen 1861, låt vara att stora ekonomiska krav ställdes på de tidigare livegna bönderna om de ville köpa den mark de tidigare brukat som trälar.

Redan i slutet av 1858 hade den förre straff fången Dostojevskij fått tillåtelse att utge den litterära och politiska veckotidningen *Tiden*, vilken efter hand blev alltmer ambitiös och påkostad och kom att omfatta ämnen såsom utrikespolitik, sociala frågor, filosofi och litteratur. I denna tidskrift publicerades Dostojevskij flera romaner samt en mängd artiklar i olika ämnen.

Träffade Bakunin

Fjodor Dostojevskij, som nu var i fyrtioårsåldern, framstod efter sin frigivning som en av Rysslands absolut största författare. Medan flera av hans samtida kolleger drogs mot vänsterradikalism, greps Dostojevskij av förfäran inför den ökade radikala verksamheten från skilda grupper i det ryska samhället.

Under sina många utlandsvistelser träffade Fjodor Dostojevskij i London bland andra socialisten Alexander Herzen, som var en oförsonlig kritiker av tsarväldet. Till saken hör att den inledningsvis reformsinnade Alexander II kom under ett allt starkare reaktionärt inflytande. Han mördades slutligen vid ett anarkistiskt bombdåd 1881.

Dostojevskij träffade i utlandet även den entusiastiske revolutionären Michail Bakunin, som efter en äventyrlig flykt från fångenskap i Sibirien var fullt sysselsatt med att förbereda den europeiska revolutionen. Dostojevskij hade en ambivalent inställning till revolutionärer av Herzens och Baku-

nins typ. Dels kände han en viss fascination inför sådana gestalter, dels, och denna känsla tog överhanden, såg han dem som ett hot mot Rysslands fortbestånd som en kristen och civiliserad nation. Författaren började se de nihilistiska terroristerna som det största hotet mot Rysslands framtid.

Sitt självbiografiska storverk *Spelaren* (Dostojevskij var en inbiten roulettespelare) tillägnade han sin blivande hustru Anna Grigorjevna Snitkina. Därefter publicerades mästerverket *Brott och straff* samt *Idioten* innan diktaren i början av 1870-talet gav ut sin sannolikt märkligaste roman, *Onda andar*.

"Fan ta nihilisterna!"

Medan flera av Dostojevskij's arbeten nyöversatts till svenska under senare år, har detta inte skett med *Onda andar*. En tänkbar förklaring till det är ämnesvalet – Dostojevskij har i denna roman valt att skildra en samling vänsterradikalers destruktiva och undergrävande verksamhet. Han ville skriva en starkt kritisk och politisk roman om den nihilistiska, revolutionära rörelsen. Detta anses troligen av vissa svenska förlagsredaktörer vara alltför vågat.

– Låt bara nihilisterna och europeisterna gasta om att jag är reaktionär! Fan ta dem, nu skall jag grundligt säga ifrån om allt – till sista ordet.

Så uttryckte sig Dostojevskij då han inledde arbetet med *Onda andar* eller *Ateisterna*, som arbetsnamnet på denna originella roman löd. Och förvisso väckte boken uppståndelse, något som den fortsatt att göra därefter. *Onda andar* framställer historien om ett band nihilister och samhällsomstörtare i 1860-talets Ryssland, men romanen blir samtidigt en skrämmande profetia om Rysslands revolutionära framtid.

Dostojevskij modellerade den ledande gestalten Peter Verkovenski efter anarkisten Sergej Netjajev, vilken låtit döda en student vid Lantbrukshögskolan i Moskva därför att studenten (som hette Ivanov) avvikit från Netjajevs revolutionära disciplin. Denna verkliga händelse, som författaren läst om i rysk press, blev den impuls som fick Dostojevskij att skriva *Onda andar*.

Det finns också en djupare dimension bakom bokens skurkkaraktärer Verkovenski och Nikolaj Stavrogin. Geir Kjettsaa framhåller i sin utmärkta biografi *Fjodor*

För Dostojevskij var den totalitära socialismen i första hand ateism och gudsförnekelse, destinerad att föra mänskligheten in i ett demoniskt mörker.

Dostojevskij – Ett diktarliv (Södertälje 1987), att Verkovenskijs bibliska förlaga är inget mindre än *Uppenbarelsebokens* andra vilddjur, medan Stavrogin representerar det första vildjuret.

Våld och kaos

Onda andar har kritiserats för att den skulle vara otillåtet melodramatisk, men sanningen är väl att de människor boken handlar om – ryska nihilister och anarkister – var melodramatiska. Det revolutionära våldet var en mörk realitet i dåtidens ryska samhälle, vilket demonstrerades av att inte bara tsar Alexander II utan också ryktbara politiker såsom Vjateslav von Plehve och Peter Stolypin bragtes om livet av anarkistiska attentatsmän.

Dostojevskij's roman *Onda andar* slutar i våld och kaos genom en förödande mordbrand som anlagts av nihilisterna, och författaren förutspådde också att Ryssland som helhet kunde drabbas av detta öde om revolutionärerna fick hållas. Detta var ett par årtionden innan Vladimir Iljitsj Uljanov-Lenin stöpte den revolutionära rörelsen enligt sin egen järnvilja och möjliggjorde bolsjevikernas statskupp 1917 – Dostojevskij förutspådde att de anarkistiska och nihilistiska bombåderna skulle kunna leda till en totalitär diktatur, vilken senare blev verklighet.

Men Dostojevskij profeterade också om

kommunismens fall, även om han gjorde det på ett dunkelt sätt. Som romanens motto anförde han Lukasevangeliets berättelse om de onda andar som från en man förs in i en svinjord, vilken därpå störtade utför en brant och ner i en sjö varvid svinen drunknade. Dostojevskij tänkte sig att den man som sålunda blev renad från de onda andarna representerade Ryssland, medan andarna eller demonerna stod för nihilisterna. Mannen tog därefter plats vid Jesu fötter, "vid sina sinnen" – detta skulle också, enligt Dostojevskij, bli Rysslands slutliga lott.

Andligt perspektiv

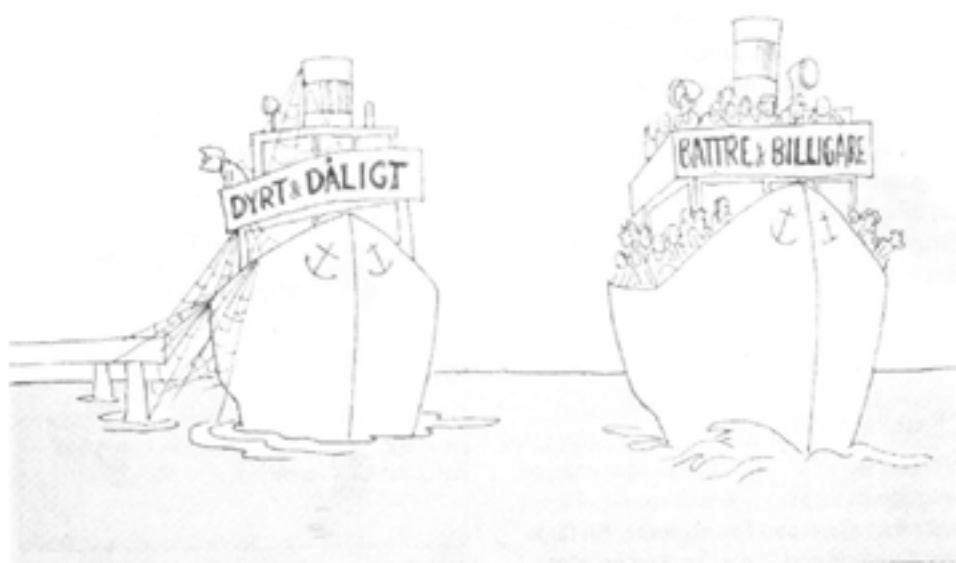
Det pågående kommunistiska sammanbrottet kan sägas representera den reningsprocess, som Dostojevskij ansåg vara Ryssland enda räddning. Han menade dessutom att Ryssland hade en världshistorisk mission på ett högre plan. I sitt andliga perspektiv förutspådde han rentav att Kristus vid sin andra tillkommelse skulle uppträda i Ryssland.

Fjodor Dostojevskij, en av Alexander Solzjenitsyns främsta inspirationskällor, erkänns av alla litterära bedömare vara en lysande författare, en av världslitteraturens stora. Samtidigt skälls han med jämna mellanrum för att vara "reaktionär". Det är sant att han öppet tog ställning för konservativa värderingar under senare delen av sin författargärning. Men det är viktigt att komma ihåg att Dostojevskij's grundläggande perspektiv var det andliga och religiösa. Han kunde exempelvis inte tänka sig en rysk framtid utan den ortodoxa kyrkans starka ställning, en värdering han delar med Solzjenitsyn.

För Fjodor Dostojevskij var totalitär socialism i första hand ateism och gudsförnekelse, destinerad att föra mänskligheten in i ett demoniskt mörker. Det genomgående temat i Dostojevskij's författarskap var offret som den renade och allt förlåtande mänskliga handlingen. I *Onda andar* är det den till kristendomen omvända socialisten Ivan Sjatov som offerar sig. I sin sista – och kanske bästa – bok, *Bröderna Karamazov*, vidareutvecklar Dostojevskij denna övertygelse i en häpnadsväckande mångfasetterad roman. □

Fotnot: Onda andar kan köpas i engelsk klassikerupplaga under namnen The Possessed eller The Devils i väl sorterade bokhandlar.

SPRIDD KAPITAL- BILDNING GER KUNDEN ALLTID RÄTT

För att kunna driva ett företag behövs kapital. Att bygga en fabrik eller att köpa maskiner kostar pengar. Pengar som måste betalas långt innan företaget kan sälja några varor från den nya fabriken eller maskinen. Företag måste också ha ekonomiska reserver för att klara sig över försäljningssvackor och tillfälliga problem. Och anställda måste få lön innan varorna sålts.

Pengar som satsas i företaget kan inte tas ut på samma sätt som pengar på banken. De är låsta i företaget. Och vinsten varierar. Det beror på att vinsten är det som blir kvar sedan alla andra med intressen i företaget fått sitt. De anställda får lön, staten får skatt, leverantörerna får betalt för sina faktu-

ror och långivarna får ränta och amortering. Det som blir kvar, om det blir något, tillfaller ägarna.

Anställda, leverantörer och långivare får fasta ersättningar för sina tjänster. Så länge företaget överlever tar de inga risker. Ägarna däremot får en varierande ersättning år från år och kan även råka ut för att förlora delar av eller hela sitt insatta kapital, om företaget går illa. För att någon ska vara villig att satsa sina pengar i företag, krävs möjlighet till en vinst.

Det behövs mycket kapital i näringslivet. För att vi ska få ett effektivt näringsliv — som klarar av en hög produktion och en hög levnadsstandard — måste kapitalet styras till de företag som ger bäst avkast-

ning.

Den nödvändiga kapitalbildningen kan ske i enskild eller kollektiv regi. Kollektiv kapitalbildning medför antingen en förstärkning av makten till staten, samhällets starkaste makt-havare eller att fackliga organisationer även får ägarintressen att bevaka. Makten koncentreras om kapitalet kollektiviseras.

Spridning av ägandet i många enskilda småposter är däremot en garanti för att företagen arbetar i konkurrens med varandra. Det är sin tur förutsättningen för att kunderna ska ha det avgörande inflytandet. Att själva kunna välja vilket företag de vill anlita.

Denna annons är bekostad av företrädare för den fria företagsamheten.

BOK-NYTT

Österns dotter

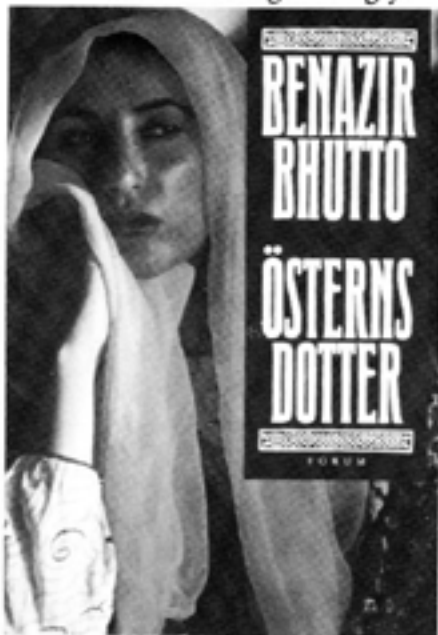
Brittiska Indien hade upphört att existera som del av det engelska kolonialimperiet i augusti 1947. Två självständiga stater kom till i stället: Indiska unionen och det från Indien avskilda Pakistan. Det pakistanska landets territorium fanns väster och öster om Indien 1 500 kilometer från varandra. Gränsdragningen skedde så att provinser med övervägande muslimsk befolkning skulle ingå i Pakistan. Osämjan mellan muslimer och hinduer emellan, som levde uppblandade i "fel" regioner, resulterade i allt våldsammare upplöpp och massaker. Det återstod ingen annan lösning än en enorm folkflyttning, då minst sju miljoner människor tvingades byta hemort av religiösa skäl.

Senare visade det sig att enbart islam inte förmådde hålla ihop det splittrade Pakistan, där folket i öster talade ett annat språk, hade andra traditioner och annat levnadssätt. Som logisk följd därav förklarade sig den östra delen av Pakistan 1971 som självständig stat under namnet Bangladesh. Denna åtgärd förde med sig att Västpakistan påbörjade ett skoningslöst ockupationskrig, då drygt en miljon människor dödades och tio miljoner flydde tillbaka till Indien...

Makten under detta omvälvande skede innehades av Zulfikar Ali Bhutto, vars arméchef Zia ul-Haq sedermera tillskansade sig makten, dömde Bhutto till döden och införde sträng militärdiktatur.

Det är bland annat om dessa skeenden Benazir Bhutto, f d

regeringschef i Pakistan, (dotter till den avrättade Zulfikar Ali) berättar om i sin bok *Österns dotter*. Benazir Bhutto bjuder oss på en intressant inblick i ett samhälle präglad av högstämmd islamsk tro med tolerans – när det är som bäst – vid sidan av vidskepelse. Men också ett samhälle av gränslös grym-

het, blodigt våld, rättslöshet och korruption – när det är som sämst – under Zia ul-Haqs fleråriga militärdiktatur.

Som västerlänning har man svårt att förstå varför storgodsägaren Zulfikar Ali Bhutto, med ett oräkneligt antal tjänsteandar till förfogande dygnet runt, ansåg sig ha inlett "socialistisk politik" 1974, året efter det att islamisk lag infördes i Pakistan. Bhutto hyste varma känslor för Nasser, Khadaffi och Mao. Av Mao hade han fått en kommunistmössa. Samtidigt föraktade han Anwar Sadat för dennes Camp David-överenskommelse om fred med Israel. Som socialist förstatligade Bhutto kvarnar och banker. Vissa jordegendomar delas upp bland jordlösa

bönder.

Det går att utpeka många fler underliga inkonsekvenser på de drygt 400 sidorna... Men tänker man att skildringen omfattar en period i Europas historia med marxistiska studentkravaller (1968) då socialismen stod i blom och ansågs vara mänsklighetens räddning, förstår man bättre sammanhanget. Även långt in på 1970-talet gjordes teveintervjuer med feodalfurstarna i det Saudiarabiska kungahuset, som skröt med sina "socialistiska omdaningar".

Marek Zyto

*Benazir Bhutto; Österns dotter
Forum. ISBN: 91-37-09726-1*

Kyrkan en del av (s)?

Den statliga Svenska kyrkan har under de senaste årtiondena genomgått en politisk radikalisering som starkt närmat den till socialdemokratin. Detta hävdar Tomas Lindbom i en uppsats utgiven av Timbro i Stockholm, och det är svårt att inte hålla med.

Lindbom har själv varit verksam vid Svenska kyrkans informationsavdelning och bör alltså veta vad han talar om. Men han hävdar att den utveckling han beskriver inte är resultatet av en medveten socialdemokratisk infiltration. I stället har de radikala signalerna sitt ursprung i kyrkan själv, något som emellertid välkomnas av (s).

Tomas Lindbom visar att kyrkans första radikala tendenser började skymta på 1950-talet, då ärkebiskop Gunnar Hultgren gav en liten grupp vänsterinriktade präster med den blivande biskopen i Stockholm

Ingemar Ström i spetsen möjlighet att införa ett "social-etiskt" tänkande i svenska kyrkan. Denna grupp inriktade sig på att missionera bland industriarbetarna och att knyta kontakter med fackföreningsrörelsen.

Denna typ av aktivitet avvek bjärt från den traditionella, högerinriktade kyrkliga hållningen, och även om den inte slog igenom omedelbart lade den grunden för en vänstervridning som fick verklig skjuts under 1960-talet. "Nu stod en ny generation färdig att ge sig i kast med rättvisefrågorna och göra det i det globala perspektivet", framhåller Tomas Lindbom.

Årtalet 1968 utgör även i kyrkans fall ett genombrottsår för radikal politisering. Båstadsprästen Ingemar Simonsson spelade exempelvis en ledande roll i protesterna mot Sveriges Davis Cup-match i tennis mot Rhodesia detta år. Den stora milstolpen för kyrkans vänstervridning var dock, understryker Lindbom, det internationella kyrkomötet i Uppsala 1968. Till detta möte hade bland andra den amerikanske protestsångaren Pete Seeger inbjudits att sjunga i själva Uppsala domkyrka.

Därefter har det rullat på i riktning vänsterut. En central fråga för kyrkligt engagemang har varit fredsfrågan, som i Lindboms perspektiv varit "helig". I april 1983 hölls i Uppsala en ny internationell konferens, denna gång på temat "Life and Peace" (Liv och fred). Olof Palmes närvaro gav denna avskedsföreläsning för ärkebiskop Olof Sundby en extra glans.

Det är en sak att engagera sig för freden. En helt annan sak att låta detta engagemang övergå i en uttalad sympati för socialismen. Det var exakt detta deltagarna i Life and Peace-konferensen gjorde i ett sammanfattande budskap:

"Det kan inte bli fred utan rättvisa...Det innebär en strävan

efter ekonomiska system som både värnar om och jämlikt fördelar jordens resurser."

Tomas Lindbom slår med ett understatement fast, att det inte är kapitalismen som åsyftas i denna passus. Längre fram i budskapet förkunnas att kyrkorna skall verka för "en strävan mot en ny internationell ekonomisk världsordning baserad på rättvisa och solidaritet".

Under hela 1980-talet och under 1990-talets begynnelseår har sedan kyrkan behagat engagera sig i en rad frågor, alltid med samma vänsterprofil: arbetslöshet, planhushållning, fackföreningsrörelse, homosexualitet och utrikespolitik. När det gäller det sistnämnda är uppslutningen bakom bojkotten av Shell – på grund av oljebolagets investeringar i Sydafrika – särskilt notabel.

Tomas Lindbom diskuterar den kyrkliga politiseringen på ett lugnt och sansat sätt och överlåter åt läsarna att dra egna slutsatser. Den slutsats jag drar är att Svenska kyrkan tillåtit materialismen och politiken att ta överhanden över andlighet och sann religiositet. Betecknande är att också teologiskt konservativa prelater – exempelvis Göteborgs biskop Bertil Gärtner och

synodledaren Dag Sandahl – är radikala politiskt.

Tommy Hansson

Tomas Lindbom: Kyrkan – En del av arbetarrörelsen? Uppsats. Timbro förlag.

De intellektuella – människorna, myterna moralen

Att idéhistorien kan var lärorik och underhållande är bekant. Rubricerade skrift är underhållande i hög grad, beroende på författarens personligt färgade tolkning av de gestalter han valt ut till skärskådande.

Ibland kan karakteristikerna vara en aning "elaka". Det är tolv intellektuella som valts ut. Här några exempel:

Johnson kallar *Rousseau* en intressant galning. *Shelley* har hjärtlösa idéer. *Brecht* har ett hjärta av is... *Russell* lär ska ha struntat i logiken. *Sartre* var en på det hela taget dålig författare, som dessutom hade många personliga svagheter. Han ljög jämt, till exempel.

Om *Karl Marx* skriver Johnson att Marx aldrig tvättade sig. Han var dessbättre mycket humoristisk. Utan sin humor

skulle han aldrig haft några anhängare. Det låter som en grov förenkling av Marx. Det troligaste är nog att Marx definition av välstånd "gick hem": "...välstånd är judisk penning-

makt, utsträckt till borgarklassen som helhet". Vidare: "proletariatet verkställer den dom som lönearbetet avkunnat över sig självt genom att skapa välstånd för andra och elände för egen del". Sådana tal lyssnade man till.

Om *Ibsen* skriver Paul Johnson att Ibsens människoförakt inte kände några gränser, men att väldigt litet skrivits härom av andra skribenter. Johnson ger oss ett exempel ur Ibsens tillva-

ro: "Alla Ibsens bostäder hade... en speciell och ovanlig egenhet; de verkade vara delade i två hälften, där man och hustru var för sig byggde sig en separat fästning för försvars- och anfallsoperationer mot den andra."

Ibland blir texten bisarr. Tolv intellektuella utvalda från ett par århundranden kan givetvis inte vara kännetecknande för alla andra intellektuella från samma tid.

Allt nog. I slutkapitlet får *Noam Chomsky* sig en omgång med anledning av att han fördömde USAs engagemang i Vietnam.

Johnson avslutar sin 405 sidor digra bok med ord som läsaren själv säkert är beredd att skriva under på:

"...vi (måste) ständigt hålla i minnet det som de intellektuella av gammal vana glömmet: att människor är viktigare än idéer och måste komma i första hand. Den värsta av alla despoter är idéernas obarmhärtiga tyranni."

Arne Sundström

Paul Johnson: De intellektuella – människorna, myterna, moralen. Timbro 1989. ISBN 91-7566-178-0

CONTRA 1 1991

I kommande nummer av *Contra* berättar vi om den fria – icke-socialistiska – fackföreningsrörelsen i Danmark. Vi redovisar också hur marknadsekonomin kan hjälpa u-världens fattiga, och summerar de kostnader som socialismen orsakat i Öst. Vi ska också berätta om det som avslöjades när Stasi föll i Östtyskland.

...kommer i december